

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: primárního vzdělávání

Studijní program: Učitelství pro ZŠ

Studijní obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Diagnostika školní nezralosti

Diagnostic school immaturity

Diplomová práce: 09-FP-KPV-0002

Autor:

Radka Hnyková

Podpis:

Adresa:

Burdychových 717

549 41 Červený Kostelec

Vedoucí práce:

PhDr. Vladimír Píša

Počet

stran	obrázků	tabulek	grafů	pramenů	příloh
52	12	1	0	26	4

V Liberci 5.5.2009

Katedra: pedagogiky a psychologie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(pro magisterský studijní program)

pro (diplomant) Radka Hnyková
adresa: Burdychových 717; Červený Kostelec
obor (kombinace): Učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Název DP: Diagnostika školní nezralosti

Název DP v angličtině: Diagnostic school immaturity

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Piša

Termín odevzdání: květen 2009

Pozn. Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování DP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné.resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 6. března 2008

děkan

vedoucí katedry

Převzal (diplomant): RADKA HNYKOVÁ

Datum: 25.11.2008

Podpis:

Název DP : Diagnostika školní nezralosti

Vedoucí práce: PhDr. Vladimír Píša

Úvod: Problematika školsky nezralých dětí je dnes aktuální, neboť každým rokem se zvyšuje počet žáků s odkladem povinné školní docházky. Otázkou je, zda je takovéto množství opodstatněné. V diplomové práci jsem se proto rozhodla zabývat se školní nezralostí a metodami její diagnostiky.

Cíl: V první části je cílem charakterizovat dítě předškolního věku, jak by dítě mělo být připraveno pro školu, co by mělo ovládat. Další část bude věnována analýze zápisu do základní školy. V následující části budou uvedeny různé diagnostické metody pro určování školní zralosti. Výzkumná část zahrne kvalitativní výzkum dětí, které mají roční odklad povinné školní docházky. Cílem je také vypracovat přehled metod pro diagnostiku, upozornit na jejich pozitiva a případná negativa a případně navrhnout další opatření a postupy.

Předpoklady: Předpokládáme teoretickou analýzu problematiky školní nezralosti, resp. školní připravenosti na základě studia dostupné literatury, pedagogických a psychologických metodik a dalších pramenů. Provést výzkum v terénu týkající se realizovaných odkladů školní docházky. Předpokládáme, že práce odhalí určité nesystematické přístupy školské praxe v této oblasti péče o žáky a navrhne efektivní řešení.

Literatura:

ČÁP, Jan. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd. Praha : Portál, 2003. 383 s. ISBN 80-7178-626-8.

KOLLÁRIKOVÁ, Z. - PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 455 s. ISBN 80-7178-585-7.

KREISLOVÁ, Dana. *Krok za krokem 1. třídou: Rady pro učitele*. 1. vyd. Praha : Grada Publishing, 2008. 168 s.

LANGMEIER, Josef, KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha : Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.

SVOBODA, M. – KREJČÍŘOVÁ, D. – VÁGNEROVÁ M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 792 s. ISBN 80-7178-545-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Autor Radka Hnyková

Datum 5.5.2009

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Vladimíru Píšovi za jeho cenné rady, ochotu pomoci a trpělivost při zpracovávání této diplomové práce.

Dále mé poděkování patří pedagogicko-psychologickým poradnám, které ochotně a pečlivě vyplnily dotazník a poskytly mi i další informace k problematice školní zralosti. Také děkuji dětem a rodičům, se kterými jsem spolupracovala, za jejich ochotu a čas, který mi věnovali.

A především děkuji svým nejbližším za jejich podporu a oporu během celého mého studia.

HNYKOVÁ Radka

DP-2009

Ved. DP: PhDr. V. Píša

Diagnostika školní nezralosti

Resumé: Cílem diplomové práce je zpracovat ucelený přehled o problematice školní nezralosti. Více je práce zaměřena na diagnostiku, ale jsou zde i obecné informace a právní normy.

V teoretické části seznamuje s vývojovými etapami dítěte, se znaky školní nezralosti a se zahájením školní docházky.

Praktická část se zabývá konkrétními metodami určenými pro diagnostiku školní nezralosti a stručně je představuje. Dále je navrženo, jak by mohl vypadat zápis do základní školy.

Tato práce by měla poskytnout náhled, na jaké projevy dítěte se zaměřit a jak odhalit nedostatky v některé oblasti.

Klíčová slova: školní nezralost, diagnostika, odklad školní docházky, předškolní věk, zápis do základní školy

HNYKOVÁ Radka

DT-2009

Tutor: PhDr. V. Píša

Diagnostic school immaturity

Summary: The aim of this diploma work is to present an overview of the issue of school immaturity. The paper is focused mainly on diagnostics, but it also provides a general introduction to the topic including a summary of the main rules of law.

The theoretical section describes the developmental stages in children, and informs about the criteria of school immaturity and about the beginning of school education.

The practical section briefly introduces concrete methods for diagnosing school immaturity. A redesigned process of primary school matriculation is suggested.

The presented paper outlines the aspects of the child's behaviour which should be analysed, and discusses ways of unravelling the child's gaps in specific areas.

Key words: school immaturity, diagnostics, postponement, preschool age, primary school matriculation

HNYKOVÁ Radka

DA-2009

Betreuer: PhDr. V. Píša

Diagnostik der Schulunfähigkeit

Zusammenfassung: Die Diplomarbeit verfolgt das Ziel sich auf komplexe Art und Weise mit der Problematik der Schulunfähigkeit auseinanderzusetzen. Die Arbeit konzentriert sich vor allem auf die Diagnostik, sie beinhaltet jedoch auch allgemeine Informationen und Rechtsnormen.

Der theoretische Teil macht uns mit den Entwicklungsphasen der Kinder, mit den Merkmalen der Schulunfähigkeit und mit dem Beginn der Schulpflicht vertraut.

Der praktische Teil beschäftigt sich mit den konkreten für die Diagnostik der Schulunfähigkeit bestimmten Methoden, und stellt sie kurz dar. Weiterhin liegt ein Vorschlag vor, wie eine Schuleinschreibung verlaufen könnte.

Die vorliegende Abschlussarbeit weist darauf hin, welche Aspekte des Verhaltens der Kinder zu beachten sind und wie die Mängel in einem der Bereiche aufzudecken sind.

Schlüsselwörter: Schulunfähigkeit, Diagnostik, Zurückstellung vom Schulbesuch, Vorschulalter, Schuleinschreibung

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Charakteristika jednotlivých období života dítěte před nástupem do ZŠ	3
2.1	Období prenatální.....	3
2.2	Porod	3
2.3	Období novorozenecké	4
2.4	Období kojenecké	5
2.5	Období batolete	7
2.6	Období předškolní.....	9
3	Školní zralost	12
3.1	Znaky školní zralosti.....	12
3.1.1	Tělesná zralost	13
3.1.2	Emocionální a sociální zralost	14
3.1.3	Kognitivní zralost.....	14
3.1.4	Pracovní zralost.....	17
4	Zahájení povinné školní docházky.....	18
4.1	Zápis.....	18
4.2	Odklad.....	19
4.3	Předčasný nástup.....	20
4.4	Dodatečný odklad	21
4.5	Nezralé dítě v 1. ročníku	21
5	Diagnostika školní nezralosti	23
5.1	Průzkum	23
5.1.1	Nejčastější příčiny odkladu.....	24
5.1.2	Nejčastěji používané metody pro diagnostiku školní nezralosti.....	24
5.2	Kazuistiky	29
5.2.1	Kazuistika – Anna.....	29
5.2.2	Kazuistika – Eva	34
5.2.3	Kazuistika - Jára.....	39
5.3	Zápisy do 1. ročníků ZŠ na 3 vybraných školách.....	43
5.3.1	Základní škola Ještědská.....	43
5.3.2	Základní škola Stárkov	44
5.3.3	Základní škola Velký Dřevíč	45
5.3.4	Doporučení pro základní školy	46
6	Závěr	49
7	Literatura.....	50

1 Úvod

Vstup do školy zažil každý z nás. Na své začátky vzpomínáme někdo v dobrém a někdo spíše v tom špatném. Zažívali jsme své první úspěchy i neúspěchy, zvykali si na nový režim dne a nové povinnosti, budovali si nová přátelství, která leckdy přetrvala mnoho let. Dostávali jsme jedničky a za ně úsměv a pochvalu od rodičů, ale někdy i známky horší, z kterých jsme byli nešťastní a styděli se za ně.

Stejně jako my každým rokem překračují nesmělými krůčky tisíce nových žáků. Někteří natěšení a plni chutě do školní práce, někteří s mírnými obavami. Každý už něco málo zná a umí a je zvědavý, co se naučí dál, co budou umět jeho noví přátelé a jaká asi bude paní učitelka. Těší se, až budou znát písmenka a budou už „velcí“, co si sami umí přečíst knížku a napsat někomu dopis. Mají chuť se učit a chtějí být úspěšní.

Aby začátky budoucích prvňáků byli úspěšné, musí být dostatečně zralí a připravení pro školní práci. V předškolním období si osvojují nejružnější dovednosti a rozvíjí své schopnosti, které jsou nezbytné pro zvládnutí požadavků školy. Pokud dítě v některé oblasti není dostatečně rozvinuté, místo očekávaných úspěchů se dostaví neúspěchy a spolu s nimi nechut do další školní práce. Abychom tomuto zklamání předešli, je třeba včas diagnostikovat rizikové oblasti a zahájit reedukaci a případně nástup do školy o rok odložit.

Diagnostika školní nezralosti je dnes aktuální téma. Ročně je schválen odklad povinné školní docházky u více než 20000 dětí z celkových cca 90000 šestiletých dětí a u téměř 100% z nich je důvodem školní nezralost. Překvapilo mě, že v naší dostupné literatuře chybí ucelený přehled o této problematice, protože školsky nezralých dětí je každoročně přes 22%. Proto jsem si toto téma vybrala pro zpracování své diplomové práce.

Abychom pochopili příčiny školní nezralosti, je třeba mít představu o předchozím vývoji dítěte, co by mělo v jednotlivých obdobích zvládnout a osvojit si, jak se dítě postupně rozvíjí a jaké úrovně by mělo dosahovat při nástupu do základní školy.

Školní nezralost se týká nejružnějších oblastí, v některé oblasti může být dítě vynikající, ale v jiné může naopak výrazně zaostávat. Pro úspěch ve škole je třeba, aby všechny oblasti byly dostatečně rozvinuté. Rodiče a učitelé v mateřské škole by proto měli děti pečlivě pozorovat a pokud mají podezření na oslabení v některé oblasti, rodiče by měli s dítětem navštívit školské poradenské zařízení, kde bude provedena diagnostika jednotlivých složek a na základě toho vyjádření, zda je pro dítě vhodný nástup do školy.

Zda je dítě dostatečně zralé a připravené by mělo být zkoumáno i při zápisu do základní školy. Ne každý rodič má dostatečné znalosti pro to, aby dokázal rozhodnout, že je dítě v některé oblasti nevyzrálé a je třeba konzultovat jeho schopnosti a dovednosti s odborníkem. Z tohoto důvodu by u zápisu měly být zvoleny takové úkoly, které postihnou co nejvíce oblastí a odhalí případná rizika, na základě kterých bude rodičům doporučeno vyhledat odborné zařízení.

Učitelé prvního stupně by měli mít alespoň rámcovou představu o diagnostických metodách, se kterými pracují školská poradenská zařízení. Většina těchto metod je standardizována a je zaměřena na určitý problém. Na základě těchto znalostí by měly být voleny úkoly při zápisu. Úkoly by měly být krátké a cílené na konkrétní složku školní zralosti. Jak by mohl zápis vypadat navrhuji v poslední části této práce.

Tato práce je určena především učitelům, kteří provádí s dětmi zápis a měli by během něho být schopni odhalit možná rizika u jednotlivých dětí a doporučit vhodný postup rodičům. Dále je i pro rodiče, kteří jsou s dětmi v každodenním kontaktu a znají své dítě nejlépe, mají zde přehled o tom, co by mělo jejich dítě zvládat. A v neposlední řadě i učitelkám mateřských škol, které s dětmi tráví většinu času a podílí se na předškolní přípravě. Proto v diplomové práci předkládám konkrétní doporučení, která by mohla učitelkám a rodičům při diagnostice školní zralosti účinně pomoci.

2 Charakteristika jednotlivých období života dítěte před nástupem do ZŠ

2.1 Období prenatální

Toto období trvá obvykle 280 dní a podle Vágnerové (2005) je děleno na tři fáze – období od oplození do uhnízdění blatocysty (cca 3 týdny), embryonální období (do konce 12. týdne, tvoří se základ pro budoucí orgány) a fetální období (do narození, dokončuje se rozvoj orgánů). Po celou tuto dobu tvoří matka s plodem jeden úzce propojený organismus.

Stav matky přímo ovlivňuje i plod, ať už se jedná o její životní styl (denní režim, způsob stravování), nemoc či její psychický stav. Nepříznivě na plod působí návykové látky či některé druhy léčiv, radiace, nedostatek plodové vody, špatná funkce placenty, nadměrný sport, stres, ale i například věk rodičů.

Vývoj centrální nervové soustavy začíná už během prvních týdnů po početí, proto je také plod nejcitlivější na působení škodlivých vlivů v prvním trimestru, kdy, jak uvádí Šulová (2005), dochází k lokalizaci pozdějších funkcí a dochází k vysokému nárůstu nervových buněk. Různé smyslové orgány a funkce se vyvíjí v odlišný čas.

V tomto období dochází k prvnímu učení, plod se aktivně účastní interakce s matkou. Dle Langmeiera a Krejčířové (1998) ve 35. týdnu těhotenství je plod schopen rozlišovat některé slabiky a v posledním trimestru již rozlišuje chuť (zjištěno pokusem s pitím plodové vody). Reaguje na matčiny pohyby, na změnu polohy, na její hlas. Při nelibosti reaguje kopáním, snaží se změnit svou u matčinu polohu.

2.2 Porod

Neboli perinatální stádium. V dnešní době se pomalu upouští od čistě medicínského zákroku a náhledu na porod, začínáme se navracet postupně k přirozenému modelu, kde je brán ohled na přání matky, jsou respektovány její potřeby. Matka si může sama vybrat, jaká poloha je jí nejpríjemnější, může mít přítomnu další osobu, přestává se na ni nahlížet jako na pacientku bez možnosti volby. Matka by měla sama rozhodnout, zda chce farmaka. Neopomenutelná je i předporodní příprava, obeznámení s průběhem těhotenství a porodu, naučit se dýchat a relaxovat a při vlastním porodu být v co největší

psychické pohodě. Nemocnice se statusem „Baby friendly hospital“ by měli být zárukou citlivého přístupu k rodičce.

Důležitým momentem při porodu, respektive po něm, je přiložení dítěte s dosud nepřestřiženým pupečnickem na tělo matky. „*Novorozené dítě se položí ještě s pulzující pupeční šňůrou na břicho matky, která jej uchopí a něžně tře, dítě se pomalu instinktivně pohybuje a začíná vyhledávat prs a sát*“ (Langmeier; Krejčířová, 1998, s. 28). Dochází k tzv. extra-kontaktu, matka i dítě jsou vysoce senzitivní na vzájemný kontakt, utváří se mezi nimi silná vazba, u dítěte dochází k imprintingu matky. Otec je tohoto také účasten, objevují se u něho ochranné gesta, má tendenci se matky i dítěte dotýkat.

Porod s sebou nese však i rizika. Pokud dojde k předčasnému porodu, rodí se dítě nedozrálé, některé funkce a orgány u něho nejsou plně vyvinuty. Díky moderní technice je možné zachránit i plod vážící okolo 700g. U těchto dětí je vyšší riziko nemocnosti, poruchy duševního i fyzického vývoje. Předčasný porod se vyskytuje zhruba u 6% rodiček.

Naopak u přenošených dětí není zvýšené riziko v narušení některých funkcí. Spíše je takový porod rizikový pro matku, jelikož plod už je velký a může dojít k poranění. Pro dítě může být porod přirozenou cestou také rizikový, protože už má poměrně velkou hlavu a může dojít při průchodu porodními cestami k poškození lebky. O přenošených dětech hovoříme po 41. týdnu těhotenství.

Při porodu se mohou vyskytnout nejrůznější komplikace. Dle Šulové (2005) je pro dítě nejrizikovější omotaná pupeční šňůra kolem krku, kdy může dojít u dítěte k hypoxii. Další možné obtíže jsou úzké porodní cesty, včasná placenta (ta pak brání porodu), krátký pupečník, rigidní branka či špatná poloha dítěte. Pokud je některý z těchto problémů diagnostikován, je matce proveden císařský řez, aby se předešlo případným rizikům pro matku i dítě.

2.3 Období novorozenecké

Toto období bychom mohli nazvat první fází lidského života. Různí autoři uvádí délku v rozmezí od jednoho do tří měsíců, poté následuje období kojenecké. Někteří autoři řadí období novorozenecké pod období kojenecké, mezi odborníky panuje značná nejednotnost.

Hlavním úkolem novorozeněte je „*adaptace na nové prostředí, které je odlišné od podmínek intrauterinního života*“ (Vágnerová, 2005, s. 68). Z matčina lůna, kde bylo

novorozeně chráněno před vnějšími nepříjemnými podněty, se ocitne ve světě plném nejrůznějších vjemů – libých i nelibých, na které si musí zvykat. Dítě se rodí značně nedozrálé a závislé na svém okolí, především na pečující osobě.

„Novorozenec je pro přežití či ranou interakci vybaven jakousi nejnnutnější neurologickou výbavou, jíž jsou vrozené reflexy“ (Šulová, 2005, s. 30). Jedná se zhruba o čtyřicet nejrůznějších reflexů, týkajících se nejrůznějších oblastí (např. sací, vyměšovací, kašlací, polykací, úchopový, tonicko – šíjový a další). Tyto nepodmíněné reflexy mizí na konci třetího měsíce a jsou nahrazeny naučenými vzorci chování, jejichž repertoár si dítě neustále rozšiřuje.

Během novorozeneckého období se rozvíjí také učení. Šulová (2005) říká, že pro jedince je jedna z nejdůležitějších schopností schopnost učení. Dítě musí mít dostatek podnětů, aby se mohlo rozvíjet a získávat zkušenosti. *„Dítě je v oblasti stimulace závislé na svém okolí, resp. na matce. Určité reakce posilují zájem dospělého, aby se dítětem zabýval, jiné je tlumí“ (Vágnerová, 2005, s. 69).* Novorozenec se učí komunikovat se svým okolím, rozlišuje mezi příjemnými a nepříjemnými podněty a nepříjemným se snaží vyhýbat.

Převládající aktivitou u novorozeného dítěte je spánek. Tím stráví až dvacet hodin denně. B. T. Brazelton rozlišuje šest základních stavů dítěte – hluboký spánek, lehký spánek (REM fáze spánku), dřímota (přechodný stav mezi spánkem a bděním), klidný bdělý stav (pozoruje a naslouchá), aktivní bdělý stav (pohybová aktivita) a pláč (in Langmeier; Krejčířová, 1998).

Dítě se rodí s poměrně rozvinutými smysly. Podle Šulové (2005) dítě rozlišuje zvukové podněty a reaguje na ně již v posledním trimestru prenatálního vývoje, obdobně začíná preferovat i chutě. Hmat je též značně rozvinut a postupně dochází ke specifikaci citlivosti na určitých místech. Naopak čich se rozvíjí až po narození, matku podle vůně pozná dítě zhruba po deseti dnech. Zrak není ještě plně vyvinutý, rozvíjí se postupně.

2.4 Období kojenecké

Jedná se o období prudkého vývoje dítěte, kdy dochází k podstatným změnám psychickým i fyziologickým. Vývoj v tomto období je nejrychlejší a nejzásadnější. Trvá do konce prvního roku života. *„Na konci prvního roku má dítě přibližně trojnásobek své porodní váhy a tělo se prodlouží asi o 20 cm. Intenzivně probíhá osifikace kostry, bolestivý růst dentice, rozvíjí se cévní a vegetativní systém, ubývá spánku z počátečních*

asi 20 hodin na 14 hodin, rozdělených často na delší cyklus a jeden denní spánek (12 + 2) nebo na kratší noční interval a dva denní spánky (9 + 2 + 3)“ (Šulová, 2005, s. 44). Spolu s tím dochází i k rozvoji a zdokonalování smyslů a motoriky.

Mezi základní potřeby kojence řadí Vágnerová (2005) potřebu stimulace a spolu s ní související potřebu učení. Stejně významná je i potřeba citové jistoty a bezpečí. Pokud nejsou tyto potřeby naplněny, jedinec se staví odmítavě či pasivně ke svému okolí a nezíská dostatek zkušeností potřebných pro další rozvoj.

Stále je důležitá podnětnost prostředí a stimulace dítěte. Je třeba nalézt určitou rovnováhu – podnětů by neměl být ani nedostatek ani přemíra. Rodiče by měli míru dokázat intuitivně vytyčit. Dle Vágnerové (2005) je stimulace významná z několika důvodů. Aktivizuje bdělost dítěte, ta je jednou z hlavních podmínek učení. Dále jsou pak podněty předpokladem pro rozvoj nejrůznějších schopností a dovedností, dítě je musí zpracovávat, učí se, jak s nimi zacházet, a získává pomocí nich zkušenosti potřebné pro další vývoj. V neposlední řadě je stimulace základem kontaktu dítěte s prostředím, dítě se v něm postupně orientuje a získává jistotu. Při nedostatečné stimulaci dítě nezískává dostatek zkušeností, jeho vývoj je opožděn, špatně se orientuje, nedokáže přiměřeně reagovat a může to mít vážné důsledky i do budoucna – například problémy s osvojováním jazyka. Při přemíře podnětů se dítě snadno unaví, nedokáže velké množství podnětů zpracovat, je apatické a rozvíjí se u něho spíše obranné reakce, jak nadbytku podnětů uniknout.

Erikson (1996) tvrdí, že v tomto stádiu dítě musí zvládnout problém základní důvěry proti základní nedůvěře. Důvěra vzniká na základě kvality vztahu s matkou, jak dokáže reagovat na potřeby dítěte, zda pro dítě není vztah ohrožující, dítě musí získat důvěru v to, že pokud se matka vzdálí, opět se po nějaké době vrátí. Taktéž se pro dítě začíná vytvářet základ pro pozdější pocit identity. Pokud dítě strádá, je frustrováno, stává se neurotickým. Dítě je po 6. měsíci fixováno na pečující osobu, dokáže ji rozlišit od ostatních, má k ní specifický vztah, který je základem pro tvorbu budoucích vztahů. Okolo 7. měsíce dochází při odloučení k separační úzkosti, pokud je toto odloučení dlouhodobější, může se u dítěte objevit anaklitická deprese.

Gesell (in Langmeier; Krejčířová, 1998) stanovil normy pro jednotlivé měsíce vývoje, u nás je restandardizovala Knoblová. Stanovují, kdy by zhruba dítě mělo ovládat některé dovednosti.

Ve třech měsících dítě začíná zaujímat symetrickou polohu, pěsti má otevřené nebo je střídavě otvírá a zavírá – příprava na aktivní úchop. Při sedu s oporou drží hlavu

převážně vzpřímenou, ale kymácí se, páteř tvoří v sedě velký oblouk. V podporovaném stoji se vzpírá málo a krátce. V poloze na břišku se opírá o předloktí, hlavu zvedá a udrží kolmo k podložce. Zrakem ihned zpozoruje předmět ve střední linii, sleduje podnět do kruhu. Brouká si jednoduché zvuky. Na sociální kontakt reaguje úsměvem a broukáním.

V šesti měsících se pokouší dítě samo zvedat hlavu a ramena nad podložku, v pasivním sedu už udrží hlavičku a od čtvrtého měsíce je páteř v sedu zakřivena pouze v bedrech. Ve stoji s oporou v podpaží se udrží, zkouší poskakovat. Z polohy na břišku se samo dostane do polohy na kolenu a postupně se začíná plazit. Po předmětech začíná sahát jednou rukou a dokáže si přeložit předmět z jedné ruky do druhé, s předměty třese a dává je do úst. Za zvukovým podnětem otáčí hlavu, odpoutá se od předchozího podnětu. Napodobuje neřečové zvuky a jednotlivé otevřené slabiky. Zhruba v pátém měsíci začíná rozlišovat cizí osoby, je v jejich přítomnosti úzkostnější. Na známé reaguje smíchem, „povídá“ a plácá na obraz v zrcadle.

V devíti měsících se zvládne dítě samo posadit, v sedu je jisté a vydrží v něm po delší dobu. Při otáčení nespadne. Od osmého měsíce začíná samo vstávat za pomoci okolních předmětů a v jedenáctém měsíci už dokáže na okamžik stát samo. Vedením za obě ruce umí v devátém měsíci udělat prvních pár krůčků a okolo dvanáctého začíná chodit samo. Kolem osmi měsíců žvatlá slabiky a objevuje se u něho první slovo s určitým významem, začíná reagovat na své jméno a zhruba v desátém měsíci začíná plnit jednoduché pokyny (paci paci). V osmi měsících si zvládne držet samo láhev a samo jí. Okolo desátého měsíce už začíná spolupracovat při oblékání (s. 329 – 332). Jedná se o orientační údaje, co by kdy dítě mělo zvládnout. Každé dítě se však rozvíjí svým vlastním tempem.

2.5 Období batolete

Je vymezeno od jednoho do tří let dítěte. Pro toto období je charakteristický rozvoj motoriky, řečových dovedností a dochází k postupnému sebeuvědomování.

Dítě si začíná osvojovat samostatnou chůzi. *„Kolem třináctého měsíce chodí samostatně tak, že se rozejde z volného postoje, ujde několik kroků a umí se zase zastavit, aniž by se něčeho přidrželo. (...) Od patnáctého měsíce je chůze už jistější, padá zřídka a dovede „utíkat“, i když většinou strnule a o široké bázi. Dvouleté dítě již utíká dobře a téměř vůbec už nepadá, zvládá mnohem lépe i nerovnosti terénu, bez potíží překračuje*

práh apod.“ (Langmeier; Krejčířová, 1998, s. 70) To je pro dítě velký přelom, dokáže se samostatně pohybovat, rozšiřuje se díky tomu jeho známý prostor a přestává být plně závislé na pečující osobě. Může se samo pohybovat a poznávat své nejbližší okolí.

Podle Eriksona (1996) se v tomto stádiu rozhoduje mezi autonomií proti studu a pochybám. Dítě se začíná osamostatňovat, jeho okolí mu však stanovuje určité hranice. Je třeba, aby tyto hranice byly přiměřené a pevné. Pokud jsou přehnané, dítě ztrácí pocit sebekontroly a přestává si věřit, trpí pochybami a studem. Naopak pokud jsou hranice příliš benevolentní a nestálé, dítě si nezvnitřní určité normy a meze, není později schopno sebekontroly a seberegulace. (s. 7 – 10)

V tomto období si dítě začíná upevňovat hygienické návyky. Učí se chodit na nočník, ovládat své vyměšování. Toto počínání bývá značně posilováno okolím, dítě bývá odměňováno za vykonání potřeby do nočníku. Samo si umývá ruce, při stolování začíná být obratnější a méně bryndá. Kolem třetího roku dítě aktivně spolupracuje při převlékání a některé úkony zvládá samo. Jak uvádí Langmeier a Krejčířová (1998) dítě dává najevo různými způsoby svou samostatnost a nezávislost na okolí. Pro třetí rok je typická věta „já sám“. Dítě chce dělat věci samo a je pro ně odměnou, když mu dospělí dají prostor.

Spolu s rozvojem hrubé motoriky dochází i k velkému rozvoji motoriky jemné. Dítě získává zručnost při manipulaci s předměty, podle Langmeiera a Krejčířové (1998) na konci kojeneckého období docházelo místo k pouštění předmětů spíše k jejich vrhání, tento akt se postupně zjemňuje a dítě začíná být po prvním roce schopno postavit dvě kostky na sebe. Kolem dvou let již dokáže napodobit řadu kostek jak svislou tak i vodorovnou a ve třech letech už dokáže postavit ze tří kostek most. Obdobně s tužkou na začátku období spíše tluče o stůl a pak přes spontánní čmáraní dojde k postupnému napodobování jednoduchých tvarů např. kruhu.

Neméně významný je i rozvoj řeči v tomto období. Na konci kojeneckého období dítě brumlalo a napodobovalo slabiky a zvuky. Postupně se s matkou učí dialogu – vzájemnému naslouchání a reagování. Osvojuje si intonaci, která je typická pro daný jazyk. Šulová (2005) říká, že okolo 1,5 roku dítě ovládá asi 25 slov. Kolem 2. roku si začíná uvědomovat, že vše má své označení, je zvědavé a neustále se matky na jména věcí ptá „co to je“. Dochází k velkému nárůstu slovní zásoby, na konci druhého roku podle Atkinsona (2003) ovládá až 300 slov a jednoduchá slova spojuje do výrazů. Stále si osvojuje nová slova, často se ptá matky co to je. Ve třech letech zná asi 1000 slov.

Hra, jak uvádí Šulová (2005), je průvodním jevem všech dětských aktivit. Je vázána na vývoj dítěte. Jednou oblastí jsou motorické hry, kdy dítě zkouší nejrůznější nové pohyby, má radost ze svých pohybů. Další oblastí jsou experimentální hry, kdy zkouší, co je možné s předměty provést. Jako třetí typ, uvádí hry konstrukčního typu, dítě zkouší postavit kostky na sebe či si staví v písku. Zájem má i o čtení knížek s dospělým, učení se jednoduchým říkankám a písničkám a objevují se první kresebné pokusy. Okolo druhého roku se objevuje hra „jako“, kdy napodobuje činnost dospělých. Na své vrstevníky reaguje přátelsky, ale zatím si nedokáže s nimi hrát, děti si spíše hrají vedle sebe a vzájemně se napodobují. Ve třech letech se učí kooperovat se svými vrstevníky a začínají se objevovat společné hry. (s. 65 – 66)

Děti si v batolecím období osvojují základní normy chování, rodiče pomocí příkazů, odměn a trestů regulují jejich chování. Cílem je, aby si dítě tyto normy zvnitřnilo a bylo schopno seberegulace. *„Dítě chápe, že musí rodiče poslouchat a jejich pravidla, ať jsou jakákoli, respektovat. Špatné chování je to, za něž by bylo potrestáno, jinou definici zatím nemá. Motivací k žádoucímu jednání je očekávání odměny, strach z trestu působí jako prostředek eliminace nežádoucích projevů.“* (Vágnerová, 2005, s. 154)

2.6 Období předškolní

Předškolní období začíná ve třech letech a končí nástupem do základní školy, což u nás bývá ve věku šesti let. Dítě v tomto období vyroste okolo 7cm, vyrovná se poměr mezi hlavou a tělem a dítě ztratí svou baculatost. Také dochází k osvojení mnoha dovedností a rozvoji schopností. *Dítě není nikdy více připraveno učit se tak rychle a chtivě, stávat se větším ve smyslu sdílení závazků a výkonu jako v tomto období svého vývoje. Je dychtivé i schopné spolupracovat na úkolech, sdružovat se s ostatními dětmi, aby s nimi tvořilo a plánovalo, je ochotno těžit ze styku s učiteli a hledět se vyrovnat ideálním vzorům.* (Erikson, 1996, s. 12)

Psychology bývá toto období nazýváno též obdobím hry, ta tvoří hlavní náplň dne předškoláka. Dítě se učí hrát si s ostatními vrstevníky, učí se dodržovat pravidla a zakouší pocit výhry i prohry. Seznamuje se se společenskými hrami (např. pexeso, člověče nezlob se), které mají jasný řád. Zkouší zkoumat známé i neznámé prostředí a dává mu určitý magický význam (v domečku je drak a já musím zachránit princeznu). Některé hry mu umožňují tvořit, vymýšlet nejrůznější stavby (lego, kostky, písek). Oblíbenou hrou je hra „na někoho...“, kdy vychází ze známých rolí dospělých a vymýšlí, jak se dospělý v dané

situaci chová, jak probíhá jeho interakce (doktor a pacient, na školu, na maminku a tatínka ap.). Dalším typem jsou hry, kdy dítě přiřkne nějakému předmětu vlastnost, zamění ho za jiný a takto si s ním hraje (klacek je puška, šátek je princeznin závoj, krabice je domeček pro panenky, plyšáci jsou žáci ve škole ap.). Samostatnou oblast také tvoří pohybové hry, různé formy závodění, základy míčových her a napodobování a zkoušení pohybových možností. Za hru by bylo možné považovat i různé rytmické úkoly, písničky a říkanky, které se učí v mateřské škole nebo s rodiči, patří to mezi činnosti, které děti baví a jsou žádoucí. Hry probíhají nejen společně s ostatními, ale často i samostatně. Langmeier a Krejčířová (1998) rozlišují typy her na funkční (pohybové), činnostní (manipulace s předměty), konstrukční (stavění), realistické (znázorňování podle reálné předlohy), iluzivní („jako“) a úkolový typ hry. (s. 98)

Erikson (1996) nazval toto období obdobím iniciativy proti pocitům viny. *Iniciativa přidává k autonomii kvalitu podnikání, plánování a úsilí o zdolání úkolu s cílem být aktivní a v pohybu. (...) Nebezpečím tohoto stadia je pocit viny nad zamýšlenými cíli a činy (s. 10).* Dítě chce být nezávislé na svém okolí, typickou větou je „já sám...“, potřebuje si dokázat, že už to umí a nepotřebuje neustále pomoc ostatních. Pokud však dítě zažívá pocit nezdaru nebo je omezováno svým okolím dojde u něho k rezignaci, vině a úzkosti.

V předškolním období dochází ke značnému rozvoji schopností a dovedností. Během batolecího období si dítě osvojilo chůzi, nyní dále zdokonaluje své pohyby a zkouší nové. Zlepšuje se i jemná motorika, od čmárání dítě postupně zpřesňuje tvary a začíná si promýšlet, jak bude obrázek vypadat. Také ho baví manipulovat s nejrůznějšími materiály, zkoumat a tvořit (z modelíny, papíru, písku ap.). V sebeobsluze už je schopno se samo obléci, umýt si ruce, najíst se pomocí příboru. Učí se zavazovat si tkaničky či zapínat knoflíky. Nechce, aby mu s tím ostatní pomáhali, chce to dokázat samo.

Zdokonaluje se i řeč. Před nástupem do školy by dítě mělo být bez logopedických obtíží. Od jednoduchých vět a nepřesné výslovnosti v batolecím období se jeho vyjadřování zlepšuje a jak říká Langmeier s Krejčířovou (1998) před nástupem do školy obvykle vymizí patlavost. Dítě začne užívat souvětí a při nástupu ovládá už 2500-3000 slov. Dítě přechází od otázky „co je to“ k otázce „proč“ a po svém okolí neustále vyžaduje vysvětlování.

Šulová (2005) uvádí, že pro tento věk je typické globální vnímání. Dítě postřehuje věci jako celek, zaujme ho pouze nějaký výraznější detail a zatím není schopno postřehovat vztahy mezi částmi. Postupně se zlepšuje zraková i sluchová diferenciací.

Předškolní období je nazýváno obdobím názorného, intuitivního myšlení. Vágnerová (2005) stanovila pro toto období typické znaky. Při výběru informací je u dítěte patrná centrace (všímá si pouze výrazných znaků, nerozlišuje jejich podstatnost), egocentrismus (na věci nahlíží pouze ze svého úhlu), fenomenismus (připouští pouze jasnou podobu věcí, jak se mu jeví) a prezentismus (je vázáno na přítomnost věcí). Stejně tak má i vlastní způsob interpretace jevů, typická je pro předškoláka magičnost (přidávání fantazijních představ k reálným skutečnostem), animismus (oživuje neživé předměty, dává jim lidské vlastnosti a úkony), arteficialismus (všechno udělal nějaký člověk, vymýšlí, jak které věci vznikly) a absolutismus (vše je jednoznačně platné a nelze to nijak zpochybnit). (s. 174 – 176) Absolutismus je patrný i při dodržování pravidel – platí pro všechny stejně, bez jakýchkoliv přípustných výjimek. Šulová (2005) k tomuto tématu dodává, že předškoláci často mezery ve vyprávění doplňují konfabulacemi. Ty nelze považovat za lhaní, dítě není schopno rozlišovat mezi svými představami a skutečnými událostmi, pokud mu některá část vyprávění chybí domyslí si ji a předkládá ji jako skutečnou.

Proces socializace dosud probíhal převážně v rodině. Rodina stále hraje nejdůležitější roli, ale objevují se i další sociální skupiny. Dítě obvykle nastupuje do mateřské školy a ocitá se mezi svými vrstevníky. Začíná si tvořit nové vztahy, osvojuje si nové možnosti chování a zároveň se i osamostatňuje. Na druhou stranu mateřská škola na dítě klade určité nároky, dítě se musí uzpůsobit režimu v daném zařízení a zvyknout si, že není neustále v centru zájmu. Šulová (2005) i Langmeier s Krejčířovou (1998) zmiňují tři roviny socializace. Zlepšuje se sociální reaktivita – dítě se učí reagovat na ostatní lidi, dostává se do kontaktu s nejrůznějšími typy lidí (od vrstevníků, přes rodinu po cizí lidi). Druhá rovina zahrnuje vývoj sociálních kontrol, dítě si interiorizuje sociální normy díky příkazům a zákazům svého okolí a postupně se pokouší o jejich dodržování. Jako třetí je uvedeno osvojování sociálních rolí. Předškolák se dostává do nejrůznějších situací a učí se, jak se v dané situaci chovat, jak reagovat.

Toto období končí nástupem do školy. Pro úspěšný školní start je třeba, aby dítě bylo dostatečně zralé a připravené, neboť škola na něho klade poměrně vysoké nároky a dochází k podstatným změnám v životě dítěte. Z období hry a volnosti přejde do období povinností s jasně určenými pravidly a řády.

3 Školní zralost

Vstup do školy je pro dítě zásadní přelom. Proto, aby ve škole bylo úspěšné, je nezbytné, aby si v předcházejících obdobích dostatečně rozvinulo některé schopnosti a dovednosti a tyto nyní mohlo dále rozvíjet, či získávat nové. Jsou stanovena kritéria, které by dítě mělo splňovat, jaké kompetence by mělo dítě mít při nástupu do školy. Tato problematika je nazývána školní zralost a připravenost.

Vágnerová (2005) vymezuje školní zralost jako kompetence, které jsou závislé na zrání. Školní připravenost pak definuje jako kompetence, které dítě získává díky učení. Tyto dva pojmy spolu úzce souvisí, ale hranice mezi nimi je nejednoznačná. *„Zralost má sice blíže k biologii, avšak vliv životních podmínek a vnějšího prostředí samozřejmě zahrnuje.“* (Matějček, 1991, s. 113).

Jako první u nás stanovil kritéria školní zralosti J. A. Komenský v díle Informatium školy mateřské. Langmeier a Krejčířová (1998) shrnul Komenského kritéria takto: *„Za školní zralost budeme považovat takový stav somato-psycho-sociálního vývoje dítěte, který: 1. je výsledkem úspěšně dovršeného vývoje celého předchozího období útlého a předškolního dětství; 2. je vyznačen přiměřenými fyzickými a psychickými dispozicemi pro požadovaný výkon ve škole a je doprovázen pocitem štěstí dítěte; 3. který je současně dobrým předpokladem budoucího úspěšného školního výkonu a sociálního zařazení.“* (s. 104) Tato definice je i dnes aktuální, Komenský v ní shrnul všechny podstatné znaky, se kterými operují i dnešní autoři. Zároveň varoval i před předčasným nástupem do školy.

3.1 Znaky školní zralosti

Vstup dítěte do školy je u nás ze školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb., § 36, pozměněný zákonem č. 49/2009 Sb.) povinný od počátku školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad. Odklad se povoluje ze závažných důvodů, z nichž v 99% případů bývá důvodem nezralost dítěte.

Optimální školní zralost lze rozdělit do několika podoblastí. Každá z nich zahrnuje určité specifické požadavky, které by dítě mělo splňovat a zvládat. Pokud v některé oblasti výrazně zaostává, je posuzována odborníky (lékař, psycholog, učitel) vhodnost jeho nástupu do školy.

3.1.1 Tělesná zralost

Posouzení tělesné a zdravotní zralosti spadá nejen do kompetencí dětského lékaře. Lékař posuzuje se zdravotní stav dítěte, prodělané i současné nemoci a úrazy a vyhodnocuje vývoj dítěte od narození. Pokud se vyskytují zdravotní komplikace, tak se ke stavu dítěte vyjadřují i další odborníci.

Typické pro šestileté děti je, jak uvádí Langmeier a Krejčířová (1998), protažení postavy a končetin a celkové zploštění trupu, dítě ztrácí tukové polštáře a rýsuje se hrudník a břicho (před tím nebyl rozdíl patrný). Dalším znakem pro tento věk je započetí druhé dentice, kdy dochází k postupné výměně chrupu.

Dříve se pro diagnostiku tělesné zralosti používala tzv. filipínská míra. *Ta zjednodušeně (a neprokázaně) považuje za školsky zralé dítě to, které rukou dosáhne přes hlavu na ucho na protilehlé straně.* (Šturma, in Říčan, 2008, s. 302)

S proměnou tělesné stavby dochází i ke zlepšování a zpřesňování pohybů. Dítě se stává obratnější. *„Pohyby se stávají účelnější. Zrání CNS ovlivňuje lateralizaci ruky, zdokonalují se jemné pohyby prstů a součinnost motoriky a smyslů, zpřesňuje se vizuomotorická koordinace, manuální zručnost. Při relativním zklidnění však přetrvává potřeba aktivity dítěte.* (Kolláriková, Pupala, 2001, s. 224)

Před nástupem do školy by měla být u dítěte jedna ruka dominantní, mělo by ji více používat a při kreslení držet psací náčiní pouze v této ruce. Optimálně je dominantní i stejné oko. Pokud tomu tak je, hovoříme o souhlasně vyhraněné lateralitě.

Zpřesňují se jemné motorické i grafomotorické pohyby. Dítě je šikovnější v manipulaci s nejrůznějšími předměty, jeho pohyby jsou postupně účelnější a přesnější (navléká korálky, vystřihuje, modeluje ap.). Dochází i k rozvoji kresby, začíná být promyšlená a detailnější (pečlivě vybarvuje, přesně obkresluje ap.). Při kreslení je důležité dbát na správné držení psacího náčiní a uvolněnost ruky, umožnit dítěti pracovat na co největší ploše.

V oblasti hrubé motoriky dokáže dítě lépe koordinovat své pohyby, zlepšuje se držení rovnováhy a při běžné činnosti padá pouze minimálně. Začíná efektivně nakládat se svými pohyby, jak uvádí Langmeier (1991), dítě lépe šetří silami a jeho pohyby jsou ekonomičtější. Z pohybových dovedností zvládne udělat kotrmelec, stát i skákat na jedné noze, házet a chytat míč, běhat krátké vzdálenosti a často umí jezdit na kole a lyžovat.

3.1.2 Emocionální a sociální zralost

Vzhledem k tomu, že škola změní dosavadní režim dítěte, jeho roli a s ní související postavení a v neposlední řadě dojde ke změně prostředí a lidí, je nutná určitá vyspělost dítěte a stabilita. Dítě by mělo být schopno zůstat několik hodin bez rodičů, plnit jednoduché úkoly a budovat si vztahy se svými vrstevníky.

Dítě by mělo být emočně stabilní – přiměřeně regulovat své city a impulsy, dokázat přijmout neúspěch a odložit svá přání na pozdější dobu. „*Přílišná citlivost snadno vyvede dítě z míry. Strach, obavy, napětí a tréma snižují jeho výkonnost*“.(Šturma, in Říčan, 2008, s. 306) Pro úspěch ve škole je důležitá i motivace a postoj dítěte ke škole. Pokud se staví apriori negativně ke škole, lze předpokládat obtíže se zvládáním školní práce a začleněním se do kolektivu.

S emocionální zralostí úzce souvisí zralost sociální. Kolláriková a Pupala (2001) říkají, že ve škole musí dítě přijmout novou roli, se kterou souvisí různé nové a leckdy i obtížné situace. Probíhají tam dvě roviny interakcí – dítě a učitel, dítě a spolužák. Mezi těmito rovinami se musí naučit rozlišovat, zvládat vhodně komunikovat a vybudovat si určité vztahy. V rovině s učitelem je třeba, aby se naučilo respektovat jeho autoritu, dodržovalo pokyny a normy jím stanovené. Se svými spolužáky se učí spolupracovat, vzájemně si pomáhat, utváří se nová kamarádství. Ale zároveň je patrná i soupeřivost o pozornost a přízeň učitele, srovnávání svých školních výsledků a hodnocení. Důležitou roli ve stmelování kolektivu hraje učitel, který by měl být nápomocen budování pozitivních vazeb mezi žáky, vzájemné ohleduplnosti a toleranci.

Adaptace na školu je po začátku školního roku u dětí proměnlivá, trvá různou dobu a probíhá s menšími či většími potížemi. Ale aby mohla úspěšně proběhnout, je nezbytným předpokladem zralost citová i sociální. Pokud je dítě citově nezralé, adaptace probíhá podstatně déle a obtížněji než u ostatních dětí.

3.1.3 Kognitivní zralost

Pro zvládnutí učiva je nezbytné, aby byly dostatečně vyzrálé poznávací schopnosti a dovednosti dítěte. Zahrnujeme mezi ně oblast myšlení, vnímání, pozornosti a představivosti. Všechny složky by měly být na patřičné úrovni a ve škole by se měly dále vyvíjet. Pokud je některá z dílčích složek oslabena, je nutné zvážit zařazení dítěte do školy a včas zahájit reedukaci.

3.1.3.1 Myšlení

„V této době začíná dítě logicky myslet, i když jen na konkrétních předmětech a při konkrétních činnostech“ (Langmeier, 1991, s. 101) Dítě je závislé na názorných příkladech a vlastních zkušenostech. Dítě si postupně osvojuje logické postupy a učí se uvažovat nad problémy.

S rozvojem myšlení souvisí i rozvoj řeči. Jazyková vybavenost dítěte se zlepšuje, tvoří složitější souvětí a neustále se obohacuje slovní zásoba dítěte. Před nástupem do školy by u dítěte měla pominout patlavost a mělo by být bez logopedických vad. Dobře zvládnutý mateřský jazyk mu umožňuje snadněji se adaptovat na školu a dále se rozvíjet.

S touto složkou úzce souvisí informovanost a znalosti dítěte, jeho orientace (prostor, čas) a základní matematické představy – toto je obecně nazýváno jako školní připravenost. Dítě by mělo umět pojmenovat věci ve svém okolí a dokázat o nich krátce pohovořit, popsat je. Zpaměti by mělo znát několik písniček a básniček. Mělo by rozlišovat pravou a levou stranu, chápat vlastní předložky (nad, před, mezi, u atd.). Mít představu o čase, rozlišovat včera, dnes a zítra. Vědět kde bydlí a jak se tam dostane. Z matematických představ by mělo dítě rozlišovat pojmy první, poslední, prostřední, větší, menší, kratší, delší, více, méně. Dokázat rozeznat základní tvary (obdélník, kruh, čtverec, trojúhelník) a postřehovat množství do pěti (bez odpočítávání).

3.1.3.2 Vnímání

Nejpodstatnější pro školní dítě je úroveň zrakové a sluchové percepce, především pak diferenciací, schopnost rozeznávat detaily.

„Školsky zralé děti začínají vnímat celek jako soubor detailů, mezi nimiž jsou nějaké vztahy. (...) Jsou schopné vizuální analýzy a syntézy, dovedou rozložit celek na části a naopak. (...) Důležitá je i úroveň sekvenční percepce, tj. schopnosti správně vnímat pořadí. (Vágnerová, 2005, s. 239). Aby se děti naučily číst a psát musí být schopny rozlišovat i drobné detaily v písmu, postřehnout rozdíly a dokázat je napodobit. Zároveň si musí osvojit správný směr čtení a psaní, tj. zleva doprava, shora dolů. To může činit problém u dětí s nevyhraněnou lateralitou.

Stejně významná je i sluchová percepce a diferenciací. Aby mohlo být slovo správně zapsáno, je třeba ho rozložit na jednotlivé hlásky (pozn. a později aplikovat pravidla českého pravopisu) . Je třeba rozlišit krátké a dlouhé samohlásky či znělé

a neznělé souhlásky. Pro rozvoj čtenářských dovedností je sluchová percepce také nezbytná, dítě se učí správně vyslovovat přečtená slova a později přidává čtení patřičnou intonaci a frázování.

3.1.3.3 Pozornost

Dítě by mělo být schopno udržet záměrnou pozornost alespoň 5 – 10 minut (Šturma, in Říčan, 2008) a nemělo by se nechat snadno vyrušit jinými podněty. *„Pozornost je spojena s veškerými psychickými procesy, je tedy podstatnou podmínkou úspěšné školní práce. Nezralost pozornosti omezuje využití schopností a snižuje efektivitu řízeného učení. Nepozorný žák nedovede pracovat požadovanou dobu, od práce odbíhá, je snadno unavitelný a škola se pro něj stává zátěží“.* (Kolláriková, Pupala, 2001, s. 225)

S udržením pozornosti může pomoci žákovi učitel tím, že často bude měnit úkoly a ty budou pro dítě zajímavé. Ale alespoň 5 minut musí dítě vydržet pracovat na zadaném úkolu a nenechat se rušit okolím.

3.1.3.4 Představivost

Oproti předškolnímu věku, kdy dítě nebylo schopno rozlišovat mezi fantazií a realitou, si nyní uvědomuje rozdíly a vzájemně je přestává zaměňovat. Do svého vyprávění či popisu událostí už fantazijní prvky nevměšuje.

Rozvoj představivosti je podporován při výtvarné výchově, kdy jsou děti vedeny k tomu, aby něco ztvárnily podle vlastní volby, „něco“ si představily, promyslely a podle toho pak ztvárnily. V jiných předmětech je pracováno spíše s názorem. Děti si danou věc mohou samy vyzkoušet či prohlédnout a získat tak konkrétní představu.

3.1.3.5 Paměť

V předškolním období byla paměť dítěte nezáměrná, zapamatování probíhalo bezděčně. Ve škole je třeba, aby si dítě pamatovalo a dokázalo použít konkrétní informace, které jsou mu předávány a uchovalo si je dlouhodobě. Postupně si i osvojuje schémata, jak řešit některé problémy a jak nakládat s informacemi.

Obecně platí, že dospělý jedinec si je schopen krátkodobě zapamatovat 7 +/- 2 předměty. Dítě při nástupu do školy by mělo být schopno zapamatovat si položek pět.

Krátkodobá paměť je nezbytná pro to, aby si dítě zapamatovalo pokyny a vědělo, jak si poradit se zadanou prací.

3.1.4 Pracovní zralost

Dítě by mělo dokázat rozlišit hru a povinnost a podle Šturmy (in Říčan, 2008) dokázat úkol dokončit, i když se vyskytnou překážky. Dítě by se mělo dokázat odprostit od svých osobních potřeb a pracovat na konkrétním cíli. Nemělo by podléhat ostatním impulsům. To vyžaduje značnou míru sebekontroly a sebeovládání a dítě se tomu učí postupně.

První fází je pochopení úkolu, zda je nutné vysvětlovat dítěti úkol (nebo pravidla hry) vícekrát, či zda je schopno je pochopit na poprvé, a všímáme si, jak dalece se o nový úkol zajímá. Další fází je plnění úkolu – jak rychle postupuje, zda od úkolu odbíhá, jak rychle se unaví a zda dokáže pracovat i na nezajímavém úkolu.

Tato oblast je obtížně zjiřitelná a bývá často opomíjena či bagatelizována. Avšak dítě, které pracovně nezralé se snadno unaví a nevydrží plnit delší dobu úkol, o nezajímavé a složité úkoly nejeví zájem a snaží se jim spíše vyhýbat či uniknout.

4 Zahájení povinné školní docházky

4.1 Zápis

Zákon č. 561/2004 Sb., § 36, odstavec 4. říká, že „zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce, a to v době od 15. ledna do 15. února kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku“. Dále dle § 37, odstavce 2. „při zápisu do prvního ročníku základní škola informuje zákonného zástupce dítěte o možnosti odkladu povinné školní docházky“.

Z tohoto zákona vyplývá povinnost školy vypsát zápis v období od 15.1. do 15.2. a zákoný zástupce je ve stanoveném termínu povinen zapsat své dítě do základní školy. A to i v případě, že zvažuje žádost o odklad.

Výběr školy závisí na rodičích. Nejsou povinni dát dítě do spádové školy, mohou vybrat jiné zařízení. Avšak školy jsou v první řadě povinny přijmout žáky z dané spádové oblasti a teprve zbylá místa jsou k dispozici pro děti z jiných oblastí. Školy dnes nabízejí třídy s nejrůznějšími specializacemi – hudební, jazyková, sportovní a další. Liší se ale i pověstí, úrovní a leckdy i obtížností. Rodiče proto volí pro své dítě někdy i školu vzdálenější, ale z jejich pohledu pro dítě více vyhovující.

Cílem zápisu ve škole je vytipovat školsky nezralé děti a získat hrubý přehled o úrovni schopností a dovedností jednotlivých dětí. Pokud se dítě jeví jako školsky nezralé, v některých oblastech se objevují možná rizika, pak by škola měla navrhnout rodičům možnost odkladu, na koho se obrátit pro podrobnější diagnostiku a doporučit další postup.

Pro dítě je zápis významný ze dvou hledisek. Jednak se seznámí s prostředím budoucí školy a po zápise by mělo být motivováno a těšit se na nástup do školy. A zároveň je to pro něho významná událost, na kterou reaguje pozitivně i jeho okolí (ty už budeš školák?; a těšíš se už do školy?; máš už tašku? ap.).

Průběh zápisu si stanovuje každá škola sama, záleží na řediteli, jakou formou bude probíhat. V praktické části této práce je ukázka zápisu na třech vybraných základních školách a návrh, jak by zápis mohl vypadat. Obecně lze stanovit, že zápis by měl být pro dítě především zážitek, neměl by být stresující a vzbudit v dítěti obavy ze školy.

4.2 Odklad

V zákoně č. 561/2004 Sb. § 39, odstavec 1. je stanoveno, za jakých podmínek, lze žádat o odklad. „Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte do 31. května kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení, nebo odborného lékaře. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.“.

Pokud jsou pochybnosti o dostatečné zralosti dítěte pro nástup do ZŠ, rodiče by měli konzultovat možná rizika s lékařem (zdravotní důvody) či školským poradenským zařízením (ostatní důvody). Dítě je podrobeno pedagogicko-psychologickému vyšetření, kde je zjištěna jeho úroveň v jednotlivých oblastech zralosti. Podle výsledků dítěte odborník zváží, zda je pro dítě vhodný odklad, nebo zda stačí pouze reedukace oslabené oblasti.

Rodiče podají základní škole písemnou žádost o odklad povinné školní docházky spolu s posudky z odborného pracoviště k posouzení řediteli dané školy. Konečné rozhodnutí závisí na něm.

Pokud je dítěti schválen odklad, měla by být zvolena vhodná reedukační péče, aby se nedostatky vyrovnaly a dítě bylo co nejlépe připraveno pro nástup do školy.

Tabulka č.1: Počty žáků, kteří zahájili v letech 2003 až 2008 povinnou školní docházku

		2002/03	2003/04	2004/05	2005/06	2006/07	2007/08
Nově přijatí do 1. ročníku základní školy							
Celkem		93 929	90 263	89 107	89 617	89 879	89 751
v tom	mladší 6 let	821	786	937	807	1 261	1 006
	6letí	69 775	68 136	66 616	67 348	68 246	68 731
	starší 6 let	23 333	21 341	21 554	21 462	20 372	20 014
Podíl na odpovídající věkové populaci							
mladší 6 let / populace 5letých		0,9%	0,9%	1,1%	0,9%	1,4%	1,1%
6letí / populace 6letých		74,3%	75,5%	74,8%	75,2%	75,9%	76,6%
starší 6 let / populace 7letých		24,8%	23,6%	24,2%	23,9%	22,7%	22,3%

Převzato z www.uiv.cz

Z této tabulky vyplývá, že procento odkladů povinné školní docházky v posledních letech nestoupá, ale naopak mírně klesá. Ale zároveň klesá i celkový počet nastupujících dětí.

4.3 Předčasný nástup

Podle § 36, odstavce 3., zákona č. 561/2004 Sb.: „*Dítě, které dosáhne šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, může být přijato k plnění povinné školní docházky již v tomto školním roce, je-li přiměřeně tělesně i duševně vyspělé a požádá-li o to jeho zákonný zástupce. Podmínkou přijetí dítěte narozeného v období od září do konce prosince k plnění povinné školní docházky podle věty druhé je také doporučující vyjádření školského poradenského zařízení, podmínkou přijetí dítěte narozeného od ledna do konce června doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře, která k žádosti přiloží zákonný zástupce.*“.

Tato možnost platí teprve od 5.3.2009, dřívější znění školského zákona připouštělo možnost předčasného nástupu pouze u dětí, které šest let dovršily v období od září do prosince daného školního roku. Některé děti jsou nadané a už v pěti letech dosahují podobné úrovně jako děti šestileté, v něčem mohou být i lepší, než děti o rok starší. Je však důležité znát úroveň ve všech oblastech. Pokud by v některé oblasti dítě zastávalo, pak by předčasný nástup nebyl výhodou, spíše naopak.

Časté bývá, že dítě je nadané pouze v jedné z oblastí (intelektově, umí číst, počítat ap.), avšak pro dostatečnou zralost citovou a sociální je třeba získat zkušenosti, a proto je předčasné zařazení do ZŠ pro pětileté děti rizikové. Stejně tak je i podle Matějčka (1991) riziková oblast grafomotoriky, která obvykle nebývá vyspělejší, než odpovídá danému věku.

Pro předčasný vstup do školy je nutné provést podrobné vyšetření a podchytit možná rizika a vážít, zda je to pro dítě přínosné. Děti, které předčasně nastoupí, tvoří cca 1% prvňáků.

4.4 Dodatečný odklad

Zákon č. 561/2004 Sb., § 37, odstavec 3., stanoví, že „pokud se u žáka v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění povinné školní docházky, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit začátek plnění povinné školní docházky na následující školní rok.

Existuje možnost dodatečného odkladu, ale já osobně bych toto považovala za nejkrajnější variantu. Pokud dítě nastoupí do základní školy a po čase je zařazeno zpět do školy mateřské, je nutné k němu citlivě přistupovat a situaci mu objasnit.

Podle Eriksona (1996) se nástupem do školy mísí pocit snaživosti s pocitem méněcennosti. Pokud dítě ve škole selhává, pak se dostavují pocity méněcennosti, dítě si přestává věřit a odmítá spolupracovat či něco nového zkoušet. Pokud je přerazeno do školky, je to jeho osobní selhání a je zklamáno, je třeba, aby získalo sebedůvěru zpět.

K tomuto řešení by mělo docházet minimálně, nezralé dítě by mělo být podchyceno před nástupem do školy a mít roční odklad. Dodatečný odklad je pro dítě stresující a ke škole může poté přistupovat s nechutí, strachem a úzkostí.

4.5 Nezralé dítě v 1. ročníku

Přesto, že lze podchytit nezralé děti a doporučit pro ně odklad, stále jsou mezi prvňáky i děti nezralé. Příčina může být, že rodiče ani pedagogové při zápisu neměli podezření na nezralost, dítě se jevilo jako dostatečně vyzrálé. Toto riziko je především u dětí, které nenavštěvují mateřskou školu a nepracuje s nimi žádný pedagog, který by mohl upozornit na možné nedostatky v některé oblasti zralosti. Tomuto lze předjít důkladně připraveným zápisem, kde budou úkoly prověřující nejružnější kompetence dítěte. A zároveň rodiče by měli dostat průvodní dopis, čeho si u dítěte všímat, na co dbát a měla by jim být nabídnuta v případě potřeby konzultace.

Další možností je, že rodiče odmítli s dítětem podstoupit odborné vyšetření a zažádat o odklad. Této situaci by bylo možné předjít dostatečnou informovaností rodičů, pokusit se odbourat jejich případné obavy z psychologického vyšetření dítěte či odkladu. Zároveň by měli být informováni, k čemu jejich rozhodnutí může vést, o možných důsledcích pro dítě. Je nezbytné, aby rodiče měli co nejvíce informací, ale v některých případech ani to nezmění jejich postoj a rozhodnutí.

Některé školy nabízejí přípravné třídy pro předškoláky. V nich si děti mají možnost vyzkoušet roli školáka a seznámit se se školním prostředím. Výhodou je, že v těchto třídách bývá menší počet žáků a je zde větší prostor pro individuální práci a rozvoj oslabených kompetencí. Třídu vede pedagog, který by měl zajistit správnou pedagogickou diagnostiku a následný postup.

Zahájení školní docházky je velký zlom pro dítě. Ocitne se v neznámém prostředí s cizími lidmi, je mu pevně stanoven denní režim a přichází nejrůznější povinnosti a úkoly. Pokud je dítě nezralé, pravděpodobně ve škole nebude dostatečně úspěšné.

Pokud dítě není dostatečně zralé po kognitivní stránce, rychleji se unaví než jeho vrstevníci. Nedokáže udržet dostatečně dlouho pozornost a snadno se nechá rozptýlit okolím, bude mít problémy s dokončováním úkolů, kterého nezaujmou. To zákonitě vede k neúspěchu a negativním reakcím okolí. Pokud se objevují problémy v řečové stránce či ve zrakové a sluchové diferenciaci, obtížně se bude učit psát i číst, díky neúspěchu se může začít vyhýbat těmito činnostem.

Dítě nezralé po fyzické stránce, konkrétně s obtížemi v oblasti motoriky, zvláště pak grafomotoriky, bude selhávat při psaní. Snadno se unaví a z činnosti nezažívá pocit radosti, ale spíš ho tato činnost stresuje, je spojena s nepříjemnými pocity a výsledek práce není uspokojivý, nedokáže napodobit přesné tvary.

V oblasti emocionální se nezralost projevuje přehnanou citlivostí, neschopností přijmout neúspěch. Zároveň se dítě nedokáže dostatečně ovládat, reaguje impulsivně a neumí odložit svá přání a potřeby na později. Díky tomu se obtížně přizpůsobuje pravidlům třídy a spolužáci reagují na jeho chování negativně.

Ve třídě přijde dítě do nového kolektivu a vznikají nová přátelství. Dítě, které je sociálně nezralé navazuje přátelství obtížně, těžko přivyká určité hierarchii třídy a může se začít kolektivu stranit. Může mu činit problémy volit vhodnou komunikaci mezi učitelem a spolužáky, hůře přijímá autoritu učitele.

Jestliže je dítě nezralé po pracovní stránce, nevydrží se dlouho soustředit. Složitější úkoly bude odmítat a vyhýbat se jim. Může mít potíže s pochopením úkolů.

Pokud do 1. ročníku nastoupí nezralé dítě, je u něho vyšší pravděpodobnost neúspěchu než u jeho vrstevníků. Zažívá-li opakovaně negativní pocity, ztrácí motivaci ke školní práci, začne se jí vyhýbat a obávat. Může to být doprovázeno pocity úzkosti, nechutenstvím či agresí.

5 Diagnostika školní nezralosti

5.1 Průzkum

Oslovila jsem asi 60 pedagogicko-psychologických poraden (dále PPP) s krátkým dotazníkem, který se týkal odkladů. Z toho odpověď zaslalo zpět 18 poraden.

Cílem průzkumu bylo zjistit, jaké metody poradny nejčastěji používají pro diagnostiku školní zralosti, jaké je procento schválných žádostí o odklad, jaké jsou nejčastější příčiny odkladu a zda se domnívají, že počet žádostí o odklad roste, klesá, je stále stejný či kolísá.

Na základě získaných údajů jsem sestavila přehled používaných metod. Metody, které byly používány nejčastěji, blíže popisují, ostatní jsou pouze vyjmenovány.

Nejprve jsem se dotazovala, kolik žádostí o odklad povinné školní docházky řešili v PPP v uplynulém školním roce 2007/08 (do 31.8.) a kolik z toho bylo vyhodnoceno s kladným doporučením. Na základě údajů jsem stanovila procenta schválených žádostí, pohybovala se v rozmezí od 60% do 96% kladně vyřízených žádostí, v průměru je schváleno 82,25% žádostí. Například poradna z Nového Jičína uvedla informaci, že celkově měli 441 žádostí o odklad, z toho 356 vyřídili kladně, ale 14 návrhů na odklad bylo schváleno s vyjádřeným nesouhlasem rodičů. Tento údaj je spíše uveden pro zajímavost, nelze globálně usuzovat, zda některá PPP posuzuje žádost o odklad přísněji či mírněji, tyto údaje jsou pravděpodobně každý rok odlišné, v závislosti na podaných žádostech.

Další otázkou bylo, jak vnímají počet žádostí o odklad. Devět poraden se domnívá, že počet žádostí je přibližně stále stejný. Šest poraden uvedlo, že počty nepravidelně kolísají. Ve dvou případech uvedly, že se počet zvyšuje, a v jednom, že klesá.

5.1.1 Nejčastější příčiny odkladu

Obvykle bývá dítě nezralé ve více oblastech. Poradnami nejčastěji uváděné příčiny jsou tyto:

- špatná grafomotorika
- nevyhraněná lateralita
- logopedické obtíže
- oslabená sluchová a zraková percepce
- emočně-sociální nezralost
- oslabená koncentrace pozornosti
- nerovnoměrný rozvoj rozumových schopností
- neupevnění nebo nevytvoření pracovních návyků
- nedostatečná připravenost pro čtení a psaní
- tělesná nezralost
- zvýšená unavitelnost
- zdravotní obtíže

5.1.2 Nejčastěji používané metody pro diagnostiku školní nezralosti

Každá poradna má svůj vlastní postup a metody, které používají při diagnostice. Některé poradny mají sestavené své vlastní testovací baterie, pomocí nichž provádí diagnostiku dílčích funkcí, většina poraden však používá dostupné a standardizované metody.

Následující přehled je sestaven z odpovědí 13 poraden, tři mají své vlastní baterie a dvě poradny se k této otázce nevyjádřily.

Součástí každého vyšetření je rozhovor s rodiči a dítětem a jeho pozorování při práci. Někdy má poradna k dispozici vyjádření z mateřské školy.

Metody, které jsou zde blíže představeny, jsou nejvíce používány v poradnách, většinu z nich jsem použila při zpracovávání kazuistik.

Orientační test školní zralosti – Kern/Jirásek

Jedná se o nejčastěji používanou metodu. Uvedlo ji všech 13 poraden a často je používána i u zápisu. Je to screeningová metoda, tzn. nepotvrdí školní zralost, ale ukáže školní nezralost. Je zaměřena na grafickou úroveň dítěte. Test sestává ze 3 úloh – kresba mužské postavy, opis jednoduché věty (Sev pa li; Eva je tu ap.) a obkreslení bodů. Jednotlivé úlohy se hodnotí body 1-5, odpovídá to známám ve škole. Pokud dítě test nezvládne (je hodnoceno 4 nebo 5 v jedné či více úlohách), mělo by být podrobněji diagnostikováno. (Ukázky testu a vyhodnocení viz. příloha 1)

Edfeldtův reverzní test

Tento test taktéž uvedly všechny poradny. Zjišťujeme pomocí něho úroveň zrakové diference, jak je schopno dítě rozlišovat podobné tvary, zda je připraveno pro čtení. Test obsahuje 84 položek, v každé položce jsou 2 tvary, které jsou buď stejné, zrcadlově obrácené nebo se liší drobným detailem. Úkolem dítěte je špatné položky vyškrtnout. Pokud dítě chybuje ve více než 20 položkách, nemá dostatečně vyvinutou schopnost zrakové diference. (Ukázka testu viz. příloha 2)

Zároveň je možno sledovat i pracovní zralost. Pozorujeme proměnlivé tempo práce, rychlost a unavitelnost (ta se projeví zvýšenou chybovostí ke konci testu).

Zkouška laterality

Časté používání této zkoušky uvedlo 9 poraden. Šturma (in Říčan, 2008) uvádí, že původně tuto zkoušku sestavil Sovák a dopravil ji Z. Žlab a Z. Matějček. Jejich úprava z roku 1972 se dodnes používá. Zkouška je zaměřena na motorickou a zrakovou laterální preferenci, zjišťuje jejich souhlasnost či překříženost a laterální preferenci. Skládá se z 10 jednoduchých úloh, při kterých zaznamenáváme, jakou ruku dítě použilo. Na základě toho pak stanovíme dextrální kvocient – počet pravorukých reakcí plus polovina počtu nevyhraněných (ambidextrálních) reakcí to celé děleno počtem všech reakcí a vynásobeno stem. Dále jsou v testu ještě dvě úlohy, pomocí nichž zjišťujeme preferenci oka.

Barevné progresivní matice – CPM

Matice byly napsány devětkrát. Autorem toho testu je Raven. Existuje i ve verzi pro dospělé ve dvou modifikacích – standardní a pro pokročilé. Pro děti je upravená barevná verze a to buď v sešitové formě nebo v tabulkové. Podle Vágnerové a Klégrové (2008) se pomocí tohoto testu zjišťuje míra fluidní inteligence, při řešení se uplatňuje hlavně myšlení, vnímání (vizuální percepce) a pozornost.

CPM jsou složeny ze 3 setů. V setu A, jak uvádí Vágnerová a Klégrová (2008), děti doplňují určitý vzor, zpočátku jsou úlohy jednoduché, postupně jsou obtížnější, test vyžaduje určitou míru analýzy a diferenciaci. Set AB obsahuje různé úlohy, nejprve se hledá tentýž obrazec, posléze se doplňuje dobrý tvar, tento set by měly zvládnout sedmileté děti. Set B vyžaduje analogické uvažování, hledají se vztahy mezi obrazci, úspěch lze očekávat v 8 – 9 letech. (Ukázka testu viz. příloha 3)

Test Terman – Merillové (Stanford – Binetův test inteligence, III. revize)

Tento test napsalo opět v devíti případech. Jedná se o soubor úloh, které postihují podle Vágnerové (in Říčan, 2008) úroveň myšlení, sociálního porozumění, řeči, zrakové percepce, jemné motoriky a senzomotorických dovedností, paměti a pozornosti. Pomocí těchto úloh stanovíme mentální věk dítěte (do 5 let 1 úloha odpovídá 1 měsíci, od 5 let je to počítáno po 2 měsících). Zároveň se při testování projeví nezralost v konkrétní oblasti.

Zkouška znalostí předškolních dětí

Tato metoda byla uvedena v 6 případech. Autorem jsou Matějček a Vágnerová, test byl standardizován v roce 1976. Test obsahuje 10 oddílů z různých oblastí a v každém jsou 4 otázky. Zjišťujeme informovanost dítěte, zároveň si všímáme, jak dítě odpovídá, případně jak nad otázkou přemýšlí.

Domnívám se, že by bylo vhodné provést revizi tohoto testu, některé otázky pozměnit (např. místo kopané se ptát na fotbal, místo cigaret se tázat např. na noviny či časopisy) a některé nahradit jinými (např. jak se posílají peníze, z čeho se dělají knedlíky, co potřebujeme k pletení svetrů). Kulturní i společenská situace se od roku 1976 změnila a spolu s ní i prostředí, ve kterém se pohybují a získávají zkušenosti dnešní děti.

Posuzovací schéma školní zralosti

Tato metoda je používána v pěti poradnách. Autorem je Kondáš. Schéma je rozčleněno do 4 oblastí – řečová úroveň, motorická a grafomotorická, sociabilita a hry a celková úroveň dítěte. Každá oblast zahrnuje 4 otázky, u kterých jsou 3 možné odpovědi, hodnocené 1 – 3. Volíme tu, která nejlépe odpovídá úrovni dítěte. Výsledný skóre porovnáme s normami. Pokud dítě získalo 36 a méně bodů, mělo by být podrobněji diagnostikováno.

Schéma jsem vyplňovala společně s rodiči. Některé otázky bylo možné vypožorovat, ale například na projevy dítěte při hře bylo třeba se doptat.

Zkouška sluchové diference

Zkoušku uvedlo pět poraden. Autorem je Wepman a do češtiny ji upravil Matějček. Vágnerová (2008) říká, že test obsahuje 19 dvojic bezsmyslných slov, mezi nimiž dítě volí, zda jsou stejná či nikoliv. Různá slova se liší pouze v jedné hláskě (např. kniž – knýš, bram – pram ap.). Test nebyl pro ČR standardizován, vyhodnocuje se kvalitativně, v oblasti jakých hlásek se vyskytly obtíže.

Ostatní testy

Časté používání těchto testů napsaly pouze 1 – 3 poradny. Pro přehlednost jsem metody rozčlenila podle toho, jakou oblast zkoumají. Některé testy by mohly být zařazeny do více kategorií, volila jsem tu oblast, které se týkají nejvíce.

Intelligence a rozumové schopnosti

Kaufmanova baterie pro děti (Kaufman ABC)

Wechslerova inteligenční zkouška pro předškolní věk (WPPSI)

SON-R

Meillioho pamětní test

Motorika a grafomotorika

Test obkreslování geometrických tvarů

Test kresby lidské postavy

Znalosti

Test duševního obzoru a informovanosti (DOI)

Obrázkovo slovníková zkouška (OSS)

Zraková a sluchová diferenciac

Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky

Prediktivní baterie čtení

Ostatní

Dotazník chování předškolních dětí

Sequinova zkouška

Orientační vyšetření dynamické praxe

5.2 Kazuistiky

Součástí práce jsou 3 kazuistiky, kde jsem s vybranými dětmi vyzkoušela metody, které poradny uvedly jako nejčastěji používané, tzn. Orientační test školní zralosti, Edfeldtův reverzní test, Zkoušku lateralitu, Barevné progresivní matice – CPM, Zkoušku znalostí předškolních dětí a Posuzovací schéma školní zralosti. Test Terman – Merrillové a Zkoušku sluchové diferenciaci jsem nepoužila. Rodiče dětí jsem seznámila s účelem testování a pracovala s jejich výslovným souhlasem.

Cílem této aplikace je sestavit efektivní postup při zápisu na základě těchto metod tak, aby bylo podchyceno co nejvíce nezralých dětí.

5.2.1 Kazuistika – Anna¹

5.2.1.1 Rodinná anamnéza

Anně je 6 let, je narozena v dubnu. Žije v menším městě v Královéhradeckém kraji. Rodiče jsou 4 roky rozvedeni, Anna je v péči matky a jejího přítele, s otcem se pravidelně stýká. Matka je ve vztahu s přítelem 3 roky, společně sdílí domácnost rok – sestěhovali se do společného bytu. Otec má také přítelkyni. S přítelem matky vychází Anna výborně, oslovuje ho křestním jménem (na jeho žádost). Zpočátku tento vztah komplikoval otec, Anna se od něho vracela rozrušená a odmítala kontakt s přítelem, tento stav trval 2-3 dny po návštěvě u otce, pak se k příteli opět chovala přátelsky, tyto stavy již pominuly, otec začal respektovat matčinu přítele a přestal ho pomlouvat před dcerou.

Anna navštěvuje třetím rokem mateřskou školu. V kolektivu je oblíbená, nemá výchovné problémy. Pro činnost se snadno nadchne, je chápavá, rychle se orientuje v pravidlech a respektuje je. Činnost vykonává svědomitě do konce, neodbíhá, nenechá se rozptýlit. Je iniciativní, vymýšlí hry a dokáže pro ně nadchnout i ostatní děti. V lednu byla u zápisu a v září by měla nastoupit do 1. ročníku.

Je tvořivá, ráda kreslí, vystřihuje, vyrábí věci a baví ji řešit nové úkoly. Po rodičích² vyžaduje, aby vymýšleli nejrůznější úkoly a úlohy. Pozornost si však nevynucuje, respektuje „ne“. Dokáže se zabavit i sama, nevyžaduje neustálou společnost a dohled dospělého. Umí sčítat s přechodem přes desítku (naučila se sama). Ovládá

¹ Jméno dívky bylo z etických důvodů změněno.

² Rodiči je myšlena matka a její přítel, kteří mají Annu v péči.

několik písmen (umí se podepsat velkými tiskacími písmeny), s napodobováním písma nemá problémy. Zajímá se o neznámé, má chuť učit se písmena, počítat, hodiny a další, matka však tuto iniciativu odmítá, obává se, že by se Anna ve škole nudila, nechce předbíhat.

Rodiče ji vedou aktivně ke sportu. Jezdí na kole, často jezdí na výlety, v zimě se učila na lyžích. Spolu s matkou pečuje o kočku. S přítelem chodí do skal a zkouší lezení.

V neznámém prostředí se chová spontánně, není úzkostná, aktivně navazuje vztahy i s cizími dospělými. Otevřeně s nimi komunikuje, snaží se je zapojit do svých her. Zároveň respektuje jejich odmítnutí či příkazy.

Výchovné vedení bych hodnotila u matky i jejího přítele jako pozitivní a střední. Matka se dceři maximálně věnuje, zjišťuje si informace o správné výchově a kompetencích, které by Anna měla ve svém věku mít. Nejasnosti či obtíže konzultuje s učitelkou v MŠ případně s jiným odborníkem. S dcerou má přátelský vztah, otevřeně spolu diskutují, ale jsou dána jasná pravidla, kterých si je Anna vědoma a obvykle je neporušuje. Přítel je také zapojen do výchovy. Hlavní slovo má však matka. Otce jsem neměla možnost poznat.

5.2.1.2 Zdravotní anamnéza

Anna se narodila přirozeným porodem, bez komplikací. Ve 4 letech prodělala plané neštovice, průběh nemoci byl mírný, bez vážnějších komplikací. Jinak pouze běžné nemoci. Nikdy nebyla hospitalizována. Alergiemi netrpí.

Výškou i váhou odpovídá zhruba průměru pro daný věk, je spíše drobnější postavy.

5.2.1.3 Testy školní zralosti

Edfeldtův reverzní test

Anna dosáhla hrubého skóru 82, chybovala ve 2 položkách. Chyby udělala spíše díky své nepozornosti. Zadání pochopila napoprvé, pracovala s chutí. Chvillemi však byla zbrklá, pracovala zbytečně rychle, opakovaně jsem ji upozorňovala, že úkol není na čas. Poslední dva listy vyplnila bezchybně a dávala si více záležet.

U Anny se nevyskytují problémy se zrakovou diferenciací, dosáhla nadprůměrného skóru. Na svou práci by se měla více soustředit a pracovat pečlivěji.

Orientační test školní zralosti – Jirásek Kern

Obr. 1. Mužská postava

- kresba mužské postavy – hodnotila bych ji 3; chybí prsty a chodidla, krk, uši

Obr. 2. Opis věty

- opis věty – 2; patrné 3 části, čitelné, písmeno S je výrazně vyšší, l naopak nemá patřičnou výšku, problémy s nápodobou e – je přetočené

Obr. 3. Překreslení bodů

- překreslení bodů – 2; počet teček i tvar zachován, zčásti není zachován řádek

Celkové skóre – 7 – tento výsledek nenasvědčuje tomu, že by Anin kresebný projev byl nezralý, dosáhla lehce nadprůměrného výsledku (průměr je 9). Negativně hodnotím velikost postavy – pán byl vysoký cca 2 cm, přestože Anička byla upozorněna, že má celý papír. Při rozboru s matkou jsem zjistila, že je to díky vedení ve školce, děti v rámci úspor dostávají papír o velikosti A6.

Držení tužky je správné, přítlak taktéž. Doma pracuje s pastelkami a tužkami, které podporují správné držení. Malování ji baví.

Zkouška znalostí předškolních dětí

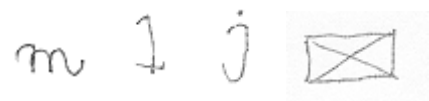
Anna získala 27 bodů z celkových 40 možných, což lze pro daný věk považovat za průměrný výsledek. Bezchybně skórovala v oblasti pohádek, nejproblematictější byla oblast her a sportu a zaměstnání.

Nad některými otázkami uvažovala déle – např. v které roční době jsou Vánoce → otázku déle rozebírala, sama nejprve vyjmenovala roční období a posléze správně určila, kladně bych hodnotila logický postup v jejím uvažování.

CPM – Ravenovy barevné progresivní matice

Anna získala 28 bodů. Toto pro její věk odpovídá 100. – 95. percentilu s odchylkami 0, +1, -1. Poslední úkoly setu B už pro ni byly příliš obtížné. Celou dobu pracovala rychle, byla zvědavá na další obrazce a odpovídala téměř bezprostředně po otočení a posléze se několikrát opravila. Opakovaně jsem ji upozornila, že není důležitý čas, aby se zkusila více soustředit. Posledních 5 matic v setu B jsme spolu rozebraly, co je známé, přesto pak vyvodila špatnou odpověď, dokázala se držet pouze jednoho společného znaku.

Posuzování školní zralosti – pozorovací schéma

Obr. 4. Nápodoba písma a obrázku

Zde získala Anna 48 bodů, což je maximum. Některé položky jsem konzultovala s matkou, některé jsem posuzovala díky pozorování. V žádné ze 4 oblastí se nevyskytují obtíže. V 9. úkolu písmena nejprve obkreslila a pak sama z vlastního rozhodnutí ještě přepsala (obr. 4.).

Test laterality

Dextrální kvocient vyšel u Anny 90%, tzn. Anna je vyhraněný pravák (ambidextrální provedení se objevilo u dvou úkolů). Lateralita senzorická a motorická je souhlasná, v posledních dvou úkolech (podívání se kukátkem a manoptoskopem) preferovala pravé oko. Pro pravou lateralitu má i genetické předpoklady.

Závěr

Anna je zralá pro školní výuku, odklad by v jejím případě neměl význam. Její znalosti jsou přiměřené, kresebný projev je na dobré úrovni. V oblasti zrakové ani sluchové percepce se nevyskytují obtíže. Lateralita je souhlasná a vyhraněná doprava.

Doporučovala bych Annu při vyplňování pracovních sešitů pro předškoláky více kontrolovat a dbát na to, aby pracovala pečlivě a s rozvahou, více se zamyslela nad jednotlivými úkoly.

5.2.2 Kazuistika – Eva³

5.2.2.1 Rodinná anamnéza

Evě je 5 let, je narozena v červenci. Žije na okraji Prahy v rodinném domě. Má dva sourozence, sestru a bratra. Oba mají diagnostikovanou dysfázii, bratr spolu s poruchami učení. U Evy je taktéž diagnostikována dysfázie.

Mateřskou školu Eva nenavštěvuje, loni do ní docházela, ale nelíbilo se jí tam, odmítala tam chodit. Ve školce měla pouze jednoho kamaráda, podle slov matky to byl nejhorší možný kluk v celé školce, ani jeden z nich neposlušoval a nespolupracoval s učitelkami ani ostatními dětmi. Nyní je Eva doma s matkou a matka usiluje, aby od září Eva nastoupila do předškolní přípravné třídy.

Eva je komunikativní, i přes své řečové obtíže neustále něco vypráví, je ovšem obtížné jí porozumět. Některé hlásky zcela vynechává a některé nahrazuje. Nezná žádná písmenka, ale jeví o ně zájem a chce se je učit, avšak nepamatuje si je. Neorientuje se v prostoru ani čase. Umí počítat do 5. Momentálně dochází do dyscentra, kde s ní pedagožka pracuje podle programu Maxík a dochází na logopedii.

Rodiči není vedena ke sportu ani nějaké systematictější činnosti. Ráda kouká na televizi, sama kouká na pohádky a s otcem ji baví sledovat fotbal. Se sourozenci si ráda hraje. S matkou musí doma plnit úkoly zadané v centru – nebaví ji to, pracuje s nechutí.

Motoricky je neobratná. Má problémy s hrubou i jemnou motorikou. Je neobratná, pohybově zaostalá. Kreslení a psaní ji dělá velké potíže.

S neznámými lidmi hovoří otevřeně, bez ostychu. V novém prostředí nemá strach, spíše je zvědavá a zkoumá své okolí.

5.2.2.2 Zdravotní anamnéza

Eva se narodila v termínu, ale hypotrofní, její porodní váha byla 1900g. Drobné postavy je stále, je u ní patrná dětská baculatost. Zatím neprobíhá výměna chrupu. Bývá častěji nemocná, často trpí zánětem středního ucha.

³ Jméno dívky bylo z etických důvodů změněno.

5.2.2.3 Testy školní zralosti

Edfeldtův reverzní test

S Evou jsem vyplnila pouze první dva listy. Ze 42 položek chybovala ve 12 případech, z čehož 8 chyb bylo na druhém listě. Domnívám se, že pokračování by v tomto případě nemělo smysl. Test jsem vyplňovala s ní. Bylo třeba jí ukazovat na jednotlivé položky. Při samostatné práci přeskakovala. Ze třetího řádku ukázala na poslední, správně řekla, která položka je špatná. Při dotazu, zda je chyba někde předtím, tvrdila, že ne. List jsme spolu proto znovu prošli. Při práci se snadno nechala rozptýlit, začala něco vypravovat nebo se ptát.

Zraková diferenciacce je u Evy nezralá, obtížně rozlišuje tvary, které se liší jen drobným detailem. Zároveň se u testu projeví obtíže se soustředěním.

Zkouška znalostí předškolních dětí

Eva získala 10 bodů z celkových 40 možných, což je méně než průměrný výsledek pro čtyřleté děti (ten je 12 bodů). V oblasti času a pohádek neměla žádnou správnou odpověď, 3 správné odpovědi měla v okruhu zaměstnání.

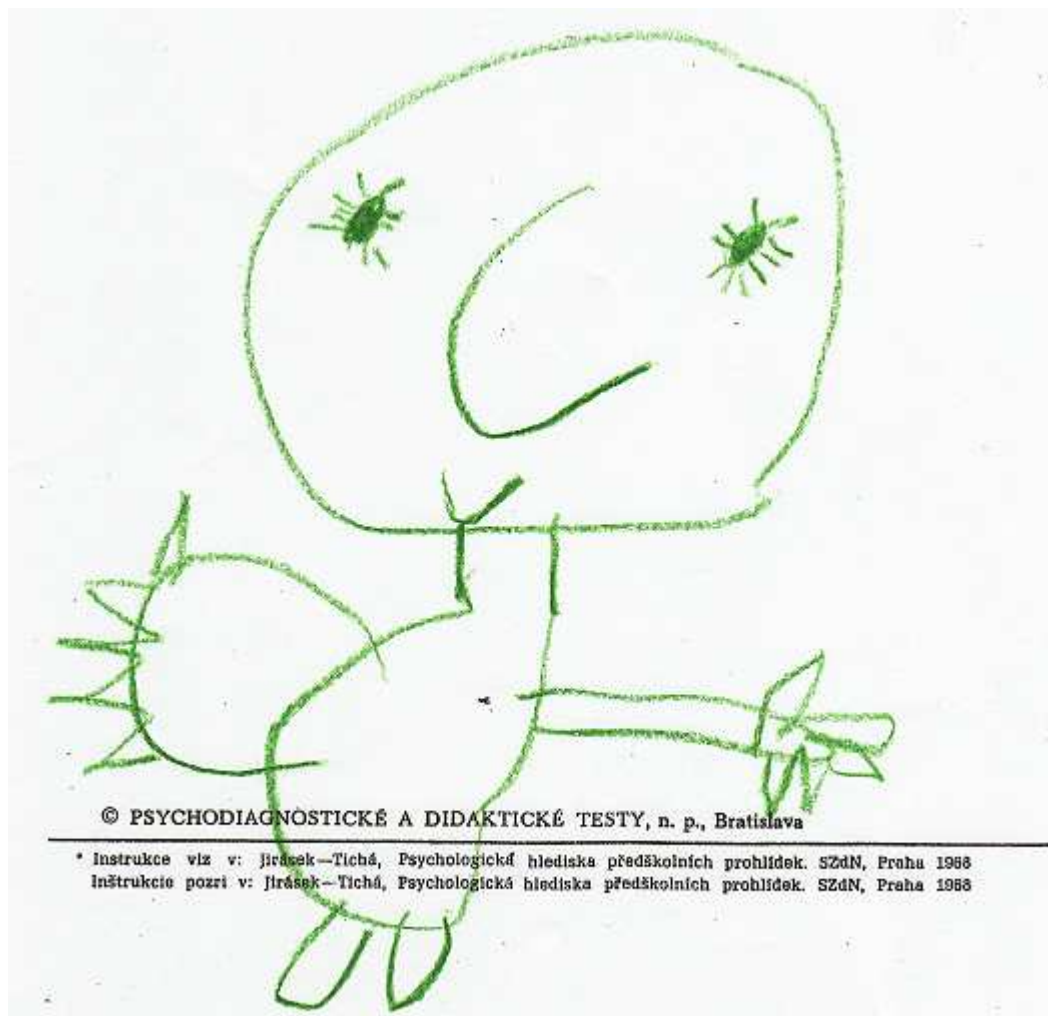
Na každou otázku reagovala nejprve „nevím“. Po zopakování se zamyslela a řekla nějakou odpověď. O věcech přemýšlí, ale některé závěry jsou nesprávné. Například na otázku jak se jmenují ty houby, kterými bychom se mohli otrávit, nejprve odpověděla „nevím“, posléze „to jsou ty s bílými puntíky, co žerou zvířátka“.

Její přehled je špatný. Neorientuje se a nezná základní věci. Neumí pojmenovat ani některé základní barvy, což není součástí testu, ale zkoušela jsem se jí ptát.

CPM – Ravenovy barevné progresivní matice

Tento test nebylo možno vyplnit. Zkusila jsem s Evou prvních pět matic, kromě jedné na všechny odpověděla špatně, proto jsem v testu dále nepokračovala. Jednotlivé matice jsme společně zkusily i rozebrat (jaká tam je barva, vzor) i přesto pak vybrala špatnou odpověď. Měla jsem sešitovou formu testu, je možné, že v tabulkové by byla úspěšnější.

Orientační test školní zralosti – Jirásek Kern

Obr. 5. Mužská postava

- kresba mužské postavy – hodnotila bych ji 3; kresba je nezralá, Eva si nedokáže rozvrhnout místo na papíře, hlava je oproti zbytku těla neúměrně velká, u nohou chybí chodidla a jsou příliš krátké, každá ruka je nakreslena jiným způsobem, počet prstů však odpovídá, chybí uši, vlasy a oblečení

Obr. 6. Opis věty

- opis věty – 5; věta není rozdělena, tvarově si není žádné písmeno podobné, při úkolu však Eva postupovala správně a pokoušela se napodobit jednotlivá písmena, bohužel z výsledku to není patrné

Obr. 7. Překreslení bodů

- překreslení bodů – 4; počet teček ani tvar předlohy není zachován, správně postřehla a zakreslila spodní tečku

Celkové skóre – 12 – Evin kresebný projev je nezralý, nedokáže si rozvrhnout místo, ani napodobit předlohu. Psací náčiní drží špatně, vysoko. Přítlak je správný, na pastelky netlačí. Při práci je neklidná a nevydrží správně sedět.

Posuzování školní zralosti – pozorovací schéma

Obr. 8. Nápodoba písma a obrázku

Zde získala Anna 32 bodů, což je v rozmezí 10.-25. percentilu, z čehož vyplývá, že Eva není dostatečně zralá. Nejméně bodů získala v řečové oblasti, což lze vzhledem k dysfázii předpokládat. Pokud bychom přičetli 5 bodů, které v této oblasti ztratila byla by na hranici průměru a mírného podprůměru. Písmena zvládla obkreslit výborně, nakreslit podle vzoru obdélník s křížem se jí nepovedlo, nejprve nakreslila samotný vodorovný kříž, poté nakreslila znovu celý obrázek, ale ani napodruhé kříž není šikmý.

Test laterality

Dextrální kvocient činí u Evy 70%, tzn. Eva preferuje používání pravé ruky (ambidextrální provedení se objevilo u čtyř úkolů, levou ruku použila jednou). Při posledních dvou úkolech používala pravé oko.

Lateralita u Evy je vyhraněná vpravo. Je možné, že častější použití pravé ruky ovlivnila reedukační péče, při které je důsledně dbáno, aby používala pravou ruku.

Závěr

Eva není zralá pro školní docházku. Má schválený odklad a v současné době pravidelně dochází do dyscentra a matka usiluje o zařazení do přípravné třídy. Je oslabena ve většině oblastí, školní činnost by nezvládla.

Informovanost a znalosti Evy jsou podprůměrné, domnívám se, že tento stav má negativní vliv na celkové Eviny výsledky. Nedokáže se orientovat v prostoru ani čase, nerozlišuje pravou a levou a nezná předložky. Její kresebný projev je na špatné úrovni. Bylo by vhodné ještě vyšetřit Evinu mentální úroveň.

Matka přistupuje k reedukaci svědomitě, s Evou denně provádí doporučená cvičení a snaží se ji podporovat.

5.2.3 Kazuistika - Jára⁴

5.2.3.1 Rodinná anamnéza

Járovi je 6 let, je narozen v březnu. Žije na okraji malého města v Královéhradeckém kraji. Žije s rodiči a 5 sourozenci (3 sestry, 2 bratři), dva z nich momentálně studují vysokou školu a bydlí na kolejích. Rodina je věřící a děti jsou od mala vedeni k víře. Oba rodiče jsou vysokoškolsky vzdělaní. Rodina vlastní pole a hospodářská zvířata, Jára je od malička zvyklý pomáhat.

Mateřskou školu navštěvuje Jára od tří let. Má hodně kamarádů, dokáže sám vymyslet činnost či hru, ale podřídí se i nápadům ostatních dětí. Je hravý, o program ve školce má zájem a započatou činnost obvykle dokončuje, někdy však má problémy s ukázněním se a strhává na sebe pozornost. Novou činnost a pravidla snadno chápe po vysvětlení či ukázce. Školku navštěvuje rád a do základní školy se velice těší. V lednu byl u zápisu a v září by měl nastoupit do prvního ročníku.

Jára nevyžaduje neustálou pozornost rodičů, doma se dokáže zabavit i sám, případně se sourozenci. Rád si hraje se stavebnicí, vymýšlí nejrůznější objekty. Baví ho pískání na flétnu, zpívání a kreslení. Se sourozenci hraje rád společenské hry, například pexeso či karty.

Zná několik písmen, rodiče chtějí nechat učení písmen až na školu, snahu Járy nebrzdí, ale ni nijak nepodporují. Dokáže počítat do šesti. S prostorovou orientací nemá problémy, rozlišuje pravou a levou stranu a rozumí předložkám (nad, pod, mezi, u atd.). Matka mu pravidelně kupuje časopis Pusík a společně ho čtou a řeší úkoly.

Pohybově je Jára obratný a zdatný. Baví ho plavání (od 3 měsíců chodí plavat) a jízda na kole. Zvládne chytat i házet míč, někdy chodí hrát ping pong. Má rád pohybové hry, ve školce patří cvičení a procházky mezi jeho oblíbené činnosti.

V neznámém prostředí a z cizích lidí nemá Jára strach, rodiče ho učí, aby byl obezřetný. S lidmi se nebojí komunikovat a je otevřený, není úzkostný.

Jára je hodně zvědavý, zajímá se o dění okolo sebe a ptá se na vše nové a neznámé. Pokud ho něco zaujme, dokáže u toho vydržet dlouho.

⁴ Jméno bylo z etických důvodů změněno.

5.2.3.2 Zdravotní anamnéza

Jára se narodil jako šesté dítě, porod proběhl bez komplikací přirozenou cestou. Z nemocí prodělal plané neštovice. Nemocný je výjimečně. Nikdy nebyl hospitalizován. Jediný prodělaný úraz byl, že mu spadla na stavbě cihla na hlavu a musel na šití, měl lehký otřes mozku.

Výškou i váhou je pro daný věk průměrná.

5.2.3.3 Testy školní zralosti

Edfeldtův reverzní test

Jára dosáhl hrubého skóru 81, chyboval ve třech položkách. Pracoval stále stejnou rychlostí. Ze začátku vyplňoval test zbrkle a zbytečně rychle, díky tomu pravděpodobně vznikly jeho chyby. Poté, co byl upozorněn, ať nespěchá, neudělal už žádnou chybu.

Jára dosáhl nadprůměrného výsledku. Z toho lze usuzovat, že nemá potíže se zrakovou diferenciací. Pracoval s chutí, úkol ho zaujal, zadání pochopil okamžitě.

Zkouška znalostí předškolních dětí

Jára získal 34 bodů ze 40 možných, což je pro daný věk nadprůměrný výsledek. Bezchybně skóroval v oblasti her a sportu, zvířat, rostlin, nástrojích a zaměstnáních. Nejproblematictější pro něho byl čas a domácnost.

U odpovědi v kolik hodin je poledne uvedl čas 11:30. Domnívám se, že by to mohlo být taktéž skórováno jako správná odpověď, neboť v tento čas mívají ve školce i doma oběd a poledne bývá často spojováno právě s obědem. Nicméně tuto odpověď sem skórovala jako špatnou.

CPM – Ravenovy barevné progresivní matice

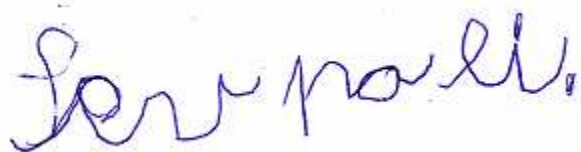
Jára získal 23 bodů, což odpovídá 90. percentilu s odchylkami -1, 0, +1. Poslední úkoly z každého setu nezvládl zodpovědět, nejobtížnější pro něho byl set B. Úkol ho zaujal, pracoval s chutí a rychle. Poté, co byl upozorněn, že nemusí nikam spěchat zpomalil a jeho odpovědi byly jistější. Po dokončení se dotazoval, zda ještě nemám nějaké obrázky na doplnění.

Orientační test školní zralosti – Jirásek Kern

Obr. 9. Mužská postava

- kresba mužské postavy – hodnotila bych ji 3; nejsou jasné zřetelné prsty na rukou a oddělení chodidel, chybí uši, krk je neúměrně dlouhý; délka rukou odpovídá velikosti trupu, je správně vyznačen pas, obličej má oči, nos, ústa, vlasy

Obr. 10. Opis věty

- opis věty – 2; věta je jasně rozčleněna na 3 části, je čitelná, není dodržena velikost a vodorovná linie, největší problém se vyskytl u písmene e - je přetočené a Jára se ho pokoušel opravit

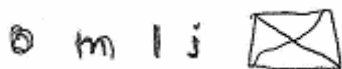

Obr. 11. Překreslení bodů

- překreslení bodů – 1; napodobení předlohy je téměř dokonalé, obraz je zmenšený, ale jsou zachovány řádky i sloupce

Celkové skóre – 6. Tento výsledek nenasvědčuje tomu, že by Járův kresebný projev byl nezralý, dosáhl nadprůměrného výsledku. Jára má správné držení psacího náčiní, ale příliš na něj tlačí, ruka není uvolněná. Doma i ve školce rád kreslí

Posuzování školní zralosti – pozorovací schéma

Obr. 12. Obkreslení písmen a překreslení obdélníku s křížem

Jára získal 44 bodů, což odpovídá 75. percentilu. Řečový projev je bez obtíží, získal plný počet bodů. V oblasti motoriky získal Jára 10 bodů, v obkreslení písmen jsou nepřesnosti. Občas je při práci neklidný a nedokáže se ukáznit. Ve zbylých dvou oblastech získal shodně 11 bodů. Někdy je třeba mu pravidla znovu vysvětlit a občas mívá výkyvy poslušnosti.

Test laterality

Dextrální kvocient u Járy je 85%, tři úkoly provedl ambidextrálně, tzn. Jára je pravák. V posledních dvou úkolech přiložil kukátko i manoptoskop k pravému oku. Z toho vyplývá, že u Járy je patrná souhlasná vyhraněná lateralita s orientací vpravo. Oba rodiče jsou také praváci.

Závěr

Jára je zralý pro školní výuku, není důvod, aby mu byl navržen odklad. Jeho znalosti a přehled jsou výborné, je zvědavý a má zájem o poznávání nového. Kresebný projev je též na dobré úrovni. V oblasti zrakové i sluchové percepce je bez obtíží. Je vyhraněný pravák.

Rodičům bych doporučovala provádět uvolňovací cviky a dohlížet, aby netlačil na psací náčiní, ve škole by se díky tomu snadno unavil.

5.3 Zápisy do 1. ročníků ZŠ na 3 vybraných školách

Na různých školách probíhá zápis žáků rozdílným způsobem. Každá škola má své vlastní metody, jak zápis provádí. tato část je věnovaná průběhu zápisu na 3 vybraných školách. Jedná se o rozdílné školy – liší se městem, velikostí, uspořádáním a spoluprací s mateřskou školou. Nejprve školu stručně představím a posléze popíši průběh zápisu na dané škole.

5.3.1 Základní škola Ještědská

Na základní škole je celkem 25 tříd, školu navštěvuje okolo 600 žáků. Škola je v kontaktu se školkou. Než vstoupí děti do 1. třídy absolvují jeden den ve škole. Jsou spojeni s 1. třídou. Hrají různé hry a vyzkoušejí si různé předměty, cílem je přiblížit budoucím žákům školní prostředí a zbavit je ostychu a případného strachu.

Zápis

Uprostřed třídy jsou sešity prvňáků, které si dítě prohlédne. Vidí, co už za rok bude umět. Pak si sedne do lavice k paní učitelce. Nejprve nakreslí obrázek postavy – hodnotí se zručnost dítěte, držení tužky, rodiče zatím vyplňují zápisový list. Následuje krátký rozhovor. Dítě řekne něco o svém obrázku, něco o sobě a své rodině. Díky tomu ztratí zábrany, obvykle se samo rozpovídá – zkoumá se vyzrálost a řeč.

Pokračuje se matematikou – rozpoznáváním geometrických tvarů. Dítě má za úkol sestavit řadu – paní učitelka říká barvu a tvar (modrý čtverec apod.) a dítě skládá – díky tomuto úkolu se pozná vyhraněnost dítěte, podle toho z jaké strany začne stavět a jakou rukou předměty uchopuje, rozeznávání barev a tvarů.

Jako poslední je na řadě český jazyk – dítě opakuje slova s problémovými hláskami (r, ž, č, ř, sykavky). Nakonec dítě dostane malý dáreček – obrázek nebo výrobek od žáků školy.

Pokud je u dítěte patrný nějaký problém, dostane ještě za úkol překreslit obrázek.

Poněvadž k zápisu přichází mnoho dětí, učitelky mají málo času na jednotlivé děti, nezjišťuje se fyzická zdatnost a samoobslužnost. Rodiče pouze dostanou informaci, že dítě musí být schopno se samo obsloužit.

5.3.2 Základní škola Stárvov

Na základní škole ve Stárvově je malotřídní první stupeň. Je spojena první s druhým ročníkem a třetí, čtvrtý a pátý ročník. Druhý stupeň má výuku částečně samostatnou a částečně spojenou. Na škole je sedm pedagogů. Škola má 60 žáků v osmi ročnících (osmý ročník není otevřen, kvůli nedostatku žáků). Základní škola je spojena s mateřskou školou.

Než vstoupí děti do první třídy

Díky tomu, že škola a školka má společné vedení, je škola velmi dobře informovaná o předškolních dětech. Předškolní děti vyplňují 2 – 3 hodiny týdně pracovní sešit. Škola do tohoto sešitu má možnost kdykoliv nahlédnout, případné problémy se projeví už ve školce a je více času je řešit. Než jdou děti k zápisu, absolvují jeden den ve škole. Každé dítě má přiděleného čtvrtáka nebo pátáka. Společně plní různé úkoly. Den probíhá jako zkrácený školní den, každý předmět trvá asi 15 minut. Na závěr dne děti dostanou vysvědčení s obrázkem. Děti se díky tomuto dni seznámí se školou, ví jak vypadá uvnitř, mají přibližnou představu, co je čeká.

Zápis

U zápisu je přítomná vedoucí učitelka ze školky, děti ji znají a méně se ostýchají. Děti nejprve řeknou něco o sobě a o své rodině. Pak plní jednoduché úkoly. Na papíře mají puntíky, které jsou rozmístěny stejně jako na hrací kostce. Děti je musí překreslit podle předlohy. Dále obkreslují písmeno – zjistí se, jak drží tužku. Další úkol je překreslit nesmyslný klikyhák – opět se zjišťuje vedení tužky a prostorová představivost. Poté děti řeknou básničku a pak povídají o obrázku (co na něm je, barvy, tvary). Předvedou jak umí počítat. Na závěr se zjišťuje, jak jsou děti fyzicky zdatné, zda se umí samy obsloužit.

Na škole je méně dětí, učitelé proto mají u zápisu více času s dětmi pohovořit, zjistit jejich schopnosti a jak jsou děti zdatné. Zároveň je zde úzká spolupráce mezi učitelkami z MŠ a učitelkami 1. stupně.

5.3.3 Základní škola Velký Dřevíč

Základní škola ve Velkém Dřevíči je malotřídní. První ročník je samostatný, druhý ročník je spojen se třetím a čtvrtý ročník s pátým (spojení ročníků je proměnlivé v závislosti na počtu žáků).

Na škole je 43 žáků, tři učitelky na plný úvazek, asistent pro dítě se sluchovým postižením v 1. ročníku (vyučuje anglický jazyk) a vychovatelka (vyučuje pracovní výchovu a vlastivědu). Na oběd děti dochází do mateřské školy. Škola je ve velmi dobrém kontaktu se školkou. Škola je informovaná o předškolních dětech. Ke konci školního roku děti navštíví školu a absolvují se školáky jeden den.

Zápis

Děti dostanou pozvánku k zápisu (barevná, doplněná obrázkem). U zápisu nejprve poví něco o sobě a o své rodině. Řeknou básničku – kontroluje se výslovnost. Následuje obrázková část. Děti poznávají obrázky z různých pohádek, domácí zvířata, barvy a tvary. Říkají, co je podobné, co vyšší, nižší, nalevo, napravo, nahoře, dole – zjišťuje se prostorová orientace. Na závěr děti vyplní orientační test školní zralosti dle Jiráska – Kerna. Odpoledne po zápisu hrají žáci školy pohádku pro předškoláky.

Třída je vyzdobena obrázky, které jsou při zápisu využity. Děti mají možnost nahlédnout do sešitů prvňáků.

Rodiče při zápisu vyplní zápisový list a dotazník školní zralosti. Dostanou dopis o připravenosti dítěte pro školu a dopis o vstupu dítěte do školy – co se pro dítě mění, co škola rodičům doporučuje. (Ukázka dopisu viz. příloha č. 4)

Rodiny obvykle už mají některé z dětí na škole, učitelky většinou rodinu již znají. Na zápis mají dostatek času – mohou s dětmi i rodiči pohovořit.

5.3.4 Doporučení pro základní školy

První kontakt s dítětem mívá škola zpravidla při zápisu. Proto je důležité, pokud ZŠ není v kontaktu s MŠ, aby byla použita cvičení, která se budou týkat všech oblastí školní zralosti a připravenosti.

Důležitá je i motivace dítěte během zápisu, aby mělo chuť cvičení dělat a spolupracovat. Jedná se i o jeho první zkušenost se školou, proto by měl zápis být pro budoucího prvňáčka příjemný a do školy by se měl po něm těšit.

Škola by si měla vytvořit přehled o budoucích žácích. Pokud je některá oblast pro dítě problémová, měli by být rodiče informováni a doporučit jim návštěvu poradny nebo možnosti rozvíjení dané oblasti. Tato informace je důležitá i pro budoucí učitelku dítěte – měla by díky zápisu získat přehled o jednotlivých žácích a po nástupu do školy znovu s žákem zkusit úkoly, které se problematické oblasti týkají. To jí umožní s žáky efektivně pracovat a případné nedostatky včas napravit či poslat dítě do poradenského zařízení.

5.3.4.1 Návrh na průběh zápisu

Pokusila jsem se sestavit návrh, jak by zápis mohl vypadat. Jako motivaci bych použila maňáska vyrobeného staršími dětmi, kterého by si dítě na konci zápisu ponechalo. Spolu s maňáskem by dítě plnilo nejrůznější úkoly, pomocí nichž bychom zjišťovali jeho vyzrálост v jednotlivých oblastech. Délka práce s jedním dítětem by neměla přesáhnout 15 minut. Jedná se o orientační úkoly – je možné stanovit rizikové oblasti, kde by dítě mohlo mít problémy.

Po každém úkolu by dítě mělo být pochváleno, ať ho splní jakkoliv. Prožitek úspěchu je pro něj nezbytný, pokud by se cítilo neúspěšné, může to něho vyvolat obavy ze školy a přestane se do ní těšit, ke škole se začne stavět negativně. Což pak následně zkomplikuje práci v prvním ročníku.

Dítě bychom neměli opravovat. Je to pouze informace pro nás, pro aktuální rozhodnutí o jeho schopnostech a dovednostech. Opravování ho u zápisu nemá význam, může naopak zkreslit výkon dítěte u dalších úkolů, kdy se po předchozím neúspěchu bude obávat chyby.

1. Dítě si nejprve vybere maňáska (vyrobeného staršími dětmi) a pojmenuje ho, zeptáme se, proč zvolilo dané jméno → posuzujeme, jak rychle je schopno učinit samostatné rozhodnutí a zda ho dokáže vysvětlit (týká se oblasti emocionální zralosti)
2. Krátce maňáska představíme, respektujeme jméno vybrané dítětem. Například: „Toto je Mánička. Chodí k nám do školy do první třídy. Dneska zkusíš s Máničkou plnit některé úkoly. Takový školák zvládne už spoustu věcí, společně si zkusíme, jak by to jako školákovi šlo tobě. Některé úkoly jsou jednoduché, některé trochu těžší, ale spolu je určitě zvládnete.“
3. Jako první úkol bude test školní zralosti dle Jiráska a Kerna.
 - a. Uvedení: „Mánička je zvědavá, jak dokážeš namalovat nějakého pána. Tady máš pastelky a papír a zkus to co nejlépe.
 - b. Mánička už umí psát. Tady napsala nějakou větu, ty jí sice ještě neumíš přečíst, ale zkus jí napsat podobně jako Mánička.
 - c. Při matematice se učíme počítat. Pomáháme si tím, že si kreslíme puntíky. Zkus je nakreslit úplně stejně, jako je Mánička nakreslila tady.
4. Mánička má ráda hru na vytleskávání. Znáš ji? Paní učitelka něco zatleská a Mánička to zkouší úplně stejně zopakovat. Zkusíme si ji spolu zahrát?...A ještě jedna hra se jí také líbí. Paní učitelka říká dvě slova a ty máš říci, zda jsou stejné nebo ne. Teď si ji spolu taky vyzkoušíme. → zkoumáme sluchovou diferenciaci
5. Dneska když šla Mánička do školy, tak se jí vysypala písmenka. Když je zkoušela rychle srovnat, dala do dvojice i písmenka, která nejsou stejná, nebo je dala obráceně. Zkusíme jí pomoci je srovnat a říci, která písmena k sobě nepatří? Nevadí, že písmenka zatím neznáš, ale určitě poznáš, jestli jsou kartičky vedle sebe úplně stejné. Na lavici by bylo přichystáno zhruba deset dvojic karet se stejnými nebo zaměněnými písmeny, např. b-b, d-b, p-d, j-i, d-d, m-n, c-e, e-e, F-E, i-i. → testujeme zrakovou diferenciaci

6. Mánička se doma učí a spoustu věcí si pamatuje. Zkus po mně opakovat, co budu říkat. Říkáme slova a čísla, začínáme jedním výrazem a postupně přidáváme. → zjišťujeme kapacitu krátkodobé paměti a všímáme si výslovnosti
7. Mánička je zvědavá, jak některé věci umíš. Zkusíme si spolu zahrát hru „Kuba řekl“. Já budu říkat úkoly, když řeknu „Kuba řekl“ tak úkol zkusíš udělat, když toto neřeknu, tak nebudeš dělat nic. Mánička se na tebe bude pozorně dívat, jak ti to jde. → úkoly ze sebeobsluhy (zavázat tkaničku, zapnout knoflík ap.), motorika (dřep, stoj na jedné noze, zvedni levou ruku...), orientace v prostoru (dej na stůl, stoupni si před ap.)
8. Závěr – Máničko se moc líbilo, jak jsi tu dnes pracovala a už se těší, až v září budeš také chodit do školy. A protože ti to moc pěkně šlo, tak se rozhodla, že půjde s tebou domů a bude doma pozorně sledovat, jak ti to ve škole půjde. My se teď spolu rozloučíme a ještě bych tě chtěla poprosit, abys mi na závěr zazpívala nějakou písničku, kterou máš ráda.

Další oblasti, kterých si všímáme:

- jak s námi dítě komunikuje – odpovídá celou větou, pozdraví
- jak se dítě chová – bojácnost, aktivitu, jistotu při plnění úkolů
- jakou má při aktivitách výdrž
- jak udrží pozornost, zda se lehce vyruší jinými podněty
- zda úkoly plní samostatně
- jak chápe zadání – je/není nutné opakovat
- jaká je u něho laterálita

6 Závěr

Cílem této práce bylo poskytnout ucelený přehled o školní nezralosti a její diagnostice, jelikož v dostupné literatuře jsou o této problematice pouze kusé informace, ucelený přehled nebyl zpracován. Toto téma považuji za velice významné, protože se každý rok týká téměř čtvrtiny šestiletých dětí. A je důležité, aby byla správně a včas odhalena jejich nezralost v některé oblasti.

V teoretické části nejprve představuji jednotlivá vývojová období předškolního věku. Pro pochopení nezralosti považuji za důležité mít alespoň letmý přehled o postupném rozvoji dítěte, co se kdy učí a co by mělo zvládnout. Dále se pak zabývám školní zralostí a jejími znaky v jednotlivých oblastech. Je třeba si uvědomit, že dítě, aby bylo ve škole úspěšné, musí dosáhnout dostatečné úrovně v nejrozličnějších oblastech a i kdyby byla oslabena pouze jedna složka, je nutné zvážit, zda ve škole obstojí. Závěrečná část teorie se týká zahájení školní docházky, konkrétně zápisu, odkladu, předčasného zápisu, dodatečného odkladu a projevů nezralého dítěte ve škole. Zde zmiňuji i právní normy, které se k této problematice váží.

Při zpracovávání praktické části jsem oslovila pedagogicko psychologické poradny s krátkým dotazníkem. Na základě vyplněných dotazníků jsem sestavila nejčastější příčiny školního odkladu a seznam nejvíce používaných metod při diagnostice školní nezralosti, z nichž ty nejvíce používané jsem stručně představila.

Abych získala praktickou zkušenost s některými vybranými metodami a mohla se k nim krátce vyjádřit, spolupracovala jsem se třemi předškoláky a jejich rodiči. Nedostatky spatřuji hlavně ve Zkoušce znalostí předškolních dětí, která byla standardizována v roce 1976. Vzhledem k tomu, že životní podmínky i úroveň se od té doby značně změnila, domnívám se, že by bylo vhodné provést revizi této metody.

Na základě zkušeností s těmito metodami a rozhovorů o průběhu zápisu ve třech různých školách jsem sestavila doporučení pro základní školy. Toto doporučení se týká průběhu zápisu, během něhož by měli být pedagogové schopni odhalit možné rizikové oblasti nezralosti u jednotlivých žáků a doporučit rodičům další vhodný postup.

Školní nezralost je nutné nepodceňovat. Pokud je včas diagnostikována a je zahájena reedukační péče, popřípadě navržen odklad, ušetříme tím dítěti mnoho zbytečných zklamání, pocitů neúspěchu a ztráty chutě do školní práce.

7 Literatura

ATKINSON, R. et. al. *Psychologie*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 752 s. ISBN 80-7178-640-3.

ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.

EDFELDT, A. *Reverzní test*. 1. vyd. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1968.

ERIKSON, E. H. *Osm věků člověka*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 21 s.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 383 s. ISBN 80-7178-626-8.

JIRÁSEK, J. *Orientační test školní zralosti*. 1. vyd. Bratislava: Psychodiagnostika, 1992.

KOLLÁRIKOVÁ, Z. - PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 455 s. ISBN 80-7178-585-7.

KONDÁŠ, O. *Pozorovacia schéma na posudzovanie školskej spôsobilosti*. 1. vyd. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1984.

KREISLOVÁ, Z. *Krok za krokem 1. třídou*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 168 s. ISBN 978-80-247-2038-8

LANGMEIER, J. - KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada, 1998. 343 s. ISBN 80-7169-195-X.

LANGMEIER, J. *Vývojová psychologie pro dětské lékaře*. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1991. 284 s. ISBN 80-201-0098-7.

MATĚJČEK, Z. *Praxe dětského psychologického poradenství*. 1. vyd. Praha: SPN, 1991. 335 s. ISBN 80-04-24526-9.

MATĚJČEK, Z. – VÁGNEROVÁ, M. – JIRÁSEK, J. *Zkouška znalostí předškolních dětí*. 1. vyd. Bratislava: Psychodiagnostické a didaktické testy, 1976.

MATĚJČEK, Z., POKORNÁ, M.: *Radosti a strasti: předškolní věk, mladší školní věk, starší školní věk*. 1.vyd. Jinočany: H+H, 1998. 205 s. ISBN 80-86022-21-8.

MERTIN, V. - BIDLOVÁ, E. *Psychologická a pedagogická diagnostika v činnosti učitele*. Rodina a škola, 2005, no. 7, s. 14 – 17.

MERTIN, V. - GILLERNOVÁ, I. (eds.) *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 230 s. ISBN 80-7178-799-X.

RAVEN, J. C. *Ravenove progresívne matice farebné (CPM)*. 1. vyd. Bratislava: Psychodiagnostika, 1991.

ŘÍČAN, P. et. al. *Dětská klinická psychologie*. 4. vyd. Praha: Grada, 2008. 603 s. ISBN 80-247-1049-8.

SVOBODA, M. – KREJČÍŘOVÁ, D. – VÁGNEROVÁ M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 792 s. ISBN 80-7178-545-8.

ŠULOVÁ, L. *Raný psychický vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 247 s. ISBN 80-246-0877-4.

ŠULOVÁ, L. - ZAOUCHE – GAUDRON, CH.: *Předškolní dítě a jeho svět*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 471 s. ISBN 80-246-0752-2.

ŠVANCARA, J. *Diagnostika psychického vývoje*. Praha: Avicenum, 1971. 368 s.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie I. : Dětství a dospívání*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, M. – KLÉGROVÁ, J. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2008. 538 s. ISBN 978-80-246-1538-7.

Elektronické zdroje

Ústav pro informace ve vzdělávání. Dostupné z: <http://www.uiv.cz> [cit. 2009-04-03].

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – školský zákon. Dostupné z:
<http://www.msmt.cz/dokumenty/skolsky-zakon> [cit. 2009-04-03].

Seznam příloh¹:

Příloha č. 1: Ukázka provedení a vyhodnocení Orientačního testu školní zralosti

Příloha č. 2: Ukázka Reverzního testu

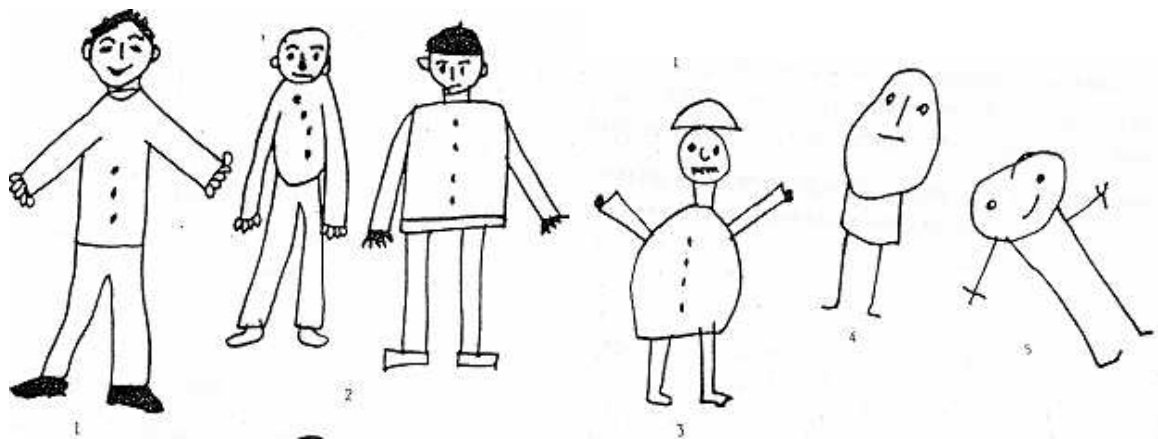
Příloha č. 3: Ukázka CPM

Příloha č. 4: Průvodní dopis pro rodiče ZŠ Velký Dřevíč

¹ Materiály č. 1 a č. 4 poskytla ZŠ Velký Dřevíč.

Příloha č. 1: Ukázka provedení a vyhodnocení Orientačního testu školní zralosti²

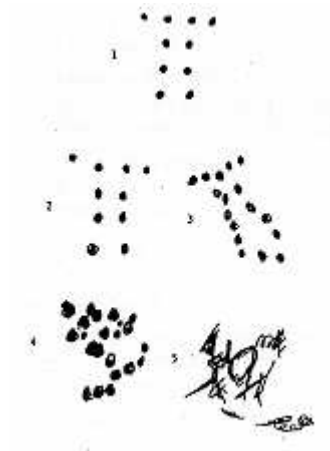
Kresba pána

Ukázka opisu

- Vis kůže.
- Vis kůže.
- Vis kůže.
- Vis kůže.
- Vis kůže.

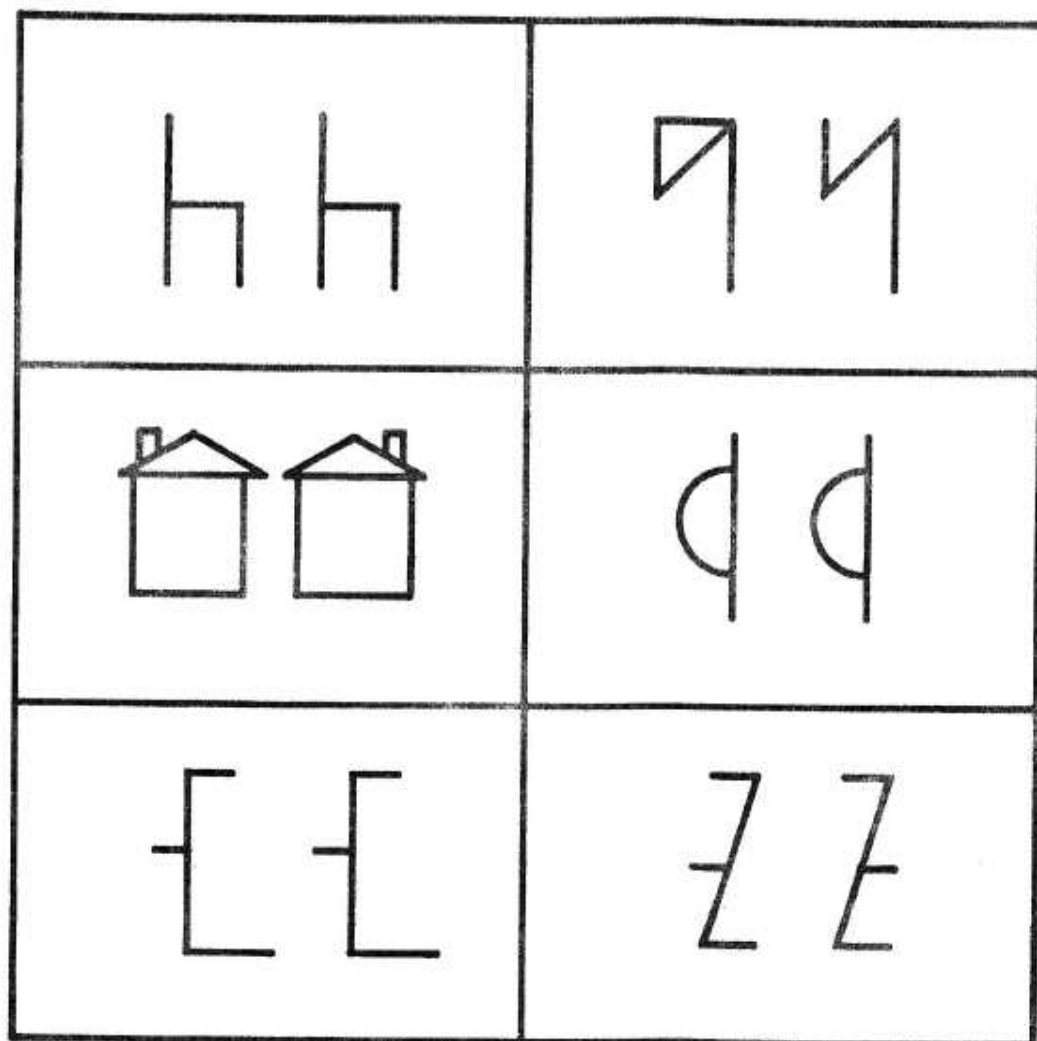
Obkreslení bodů

² Tato ukázka je pro jinou verzi testu než kterou jsem použila v diplomové práci.

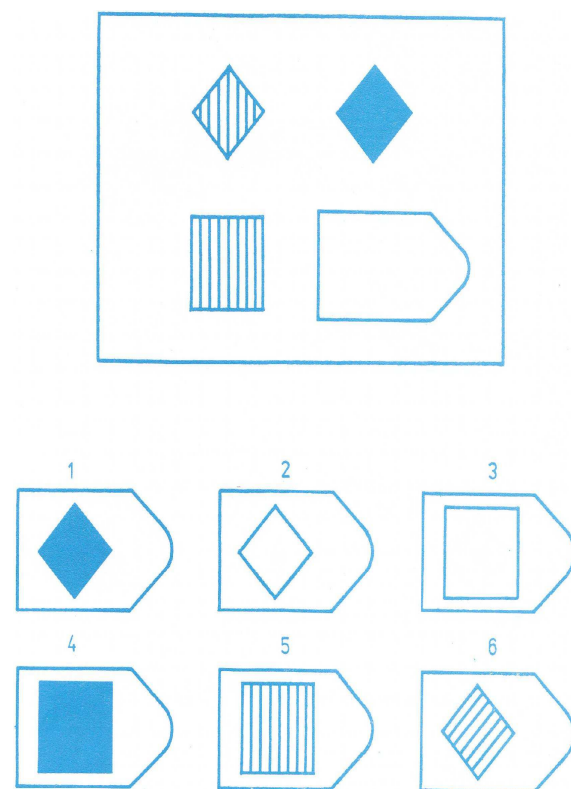
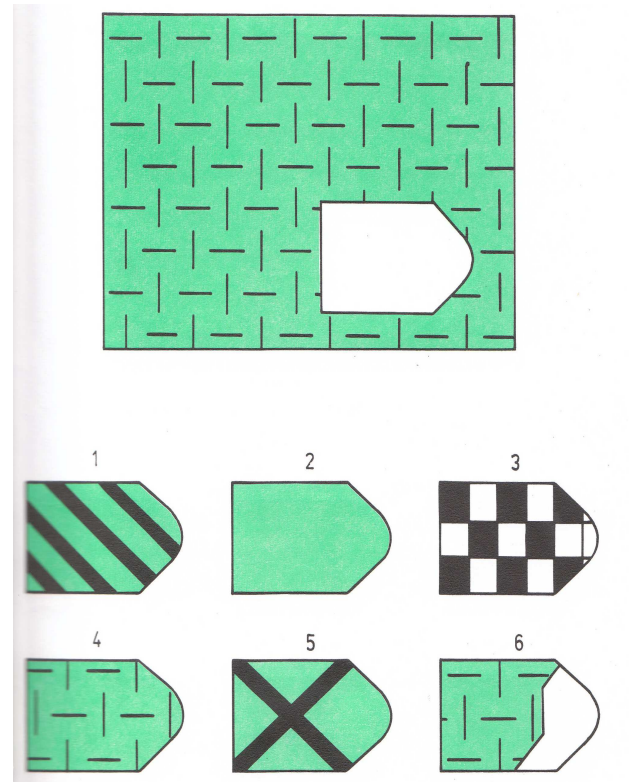
Příloha č. 2: Ukázka Reverzního testu

Tato pole jsou z 1. listu testu a je pomocí nich proveden zácvik dítěte.

Příloha č. 3: Ukázka CPM

Ukázka 2 matic z CPM.

Příloha č. 4: Průvodní dopis pro rodiče ZŠ Velký Dřevíč

Tento dopis dostanou rodiče při zápisu.

Dítě vstupující do prvního ročníku základní školy by mělo být pro školu zralé a připravené. Posouzení školní zralosti je obtížné, někdy je nutno ponechat rozhodnutí pedagogicko psychologické poradně. Posouzení připravenosti je záležitostí hlavně zápisu do první třídy. Její zjišťování je důležité ze dvou důvodů - dá se usoudit na úroveň školní zralosti a také na úroveň péče rodičů o dítě. Rodiče nastávajících prvňáků by měli být na schůzce po zápisu informováni o kritériích připravenosti - jak by měli své dítě během zbývajících půlroku na vstup do školy připravit. Odbornost a pojmosloví by měla být zpracována tak, aby byla přístupná všem rodičům. Pokud tedy vynecháme psychologické pojmy, rodičům bychom mohli zdůraznit rozdíl mezi připraveností a nepřipraveností asi takto:

Vážení rodiče,

pro Vaše děti bude vstup do první třídy úspěšný a snadný, pokud budete vědět jak má být připraveno. Uvedený text Vám může pomoci posoudit, jaké jsou na dítě kladeny požadavky.

Optimální připravenost	Nedostačující připravenost
Vyjadřování ve větách a jednoduchých souvětích, schopnost konverzace s dospělými, schopnost spontánního popisu dějů, poznatků, úvah. Klade mnoho otázek. Umí vyprávět o rodičích, sourozencích.	Vyjadřování pomocí jednotlivých výrazů, jednoduchých vět, zřídka samostatně. Vyprávění nesrozumitelné, chaotické. Neklade otázky k doplnění svých znalostí. Dětská zpěvavá intonace, mazlivá výslovnost.
Orientace v okolí - zná svoji adresu, jména a povolání rodičů, svoje národnosti.	Nezná základní údaje o svém okolí.
Má rozvinuty základy logické paměti, umí počítat s pochopením - zná číselné řady, chápe vztah větší-menší, více - méně.	Nedovede počítat, chybný úsudek
Vyspělost v grafických projevech - umí napodobit jednoduché psací písmo - zná několik tiskacích písmen. Umí popsat, co nakreslilo.	Neobratné zacházení s tužkou. V nakreslených tvarech nelze rozpoznat jednotlivé předměty.
Je schopno soustředit se na práci, odolává rušivým podnětům, dokáže překonat únavu	Obtížně se soustředí, snadno se nechá rozptýlit, často přerušuje práci.
Dovede navázat kontakt s cizí osobou	Vyhýbá se cizím osobám, je stydlivé, bázlivé, nebo nadměrně upovídané, předvádí se.
Umí ovládnout své emocionální projevy	Má tendenci jednat impulzivně a bez zábran.
Umí pracovat ve skupině pod dálkovým vedením	Pracuje jen v bezprostředním kontaktu a za pobízení dospělého.
Schopnost zapojit se do kolektivních her, chápe pravidla, umí ustoupit jinému dítěti.	Stojí stranou, nenavazuje kontakty, při hře je svárlivé, agresivní.
Samostatnost- samo se umí obléknout, najít, udržovat pořádek, správně plní pokyny, chce být užitečné, má zájem o úkoly, hraje si na školu, na práci. Započaté práce se snaží dokončit.	Nesamostatné, nedbá o pořádek a o své věci. Ničí sešity, knihy. Nepokouší se pomáhat, u práce nemá výdrž. Převládá zájem o hru.
Podřizuje se pokynům dospělých, i když jsou pro nemilé, chápe jejich nutnost.	Neposlušné, odmítá vyhovět.